

राजश्व सुधार कार्ययोजना

अन्तिम प्रतिवेदन

२०७८

थवाङ् गाउँपालिका

लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय.....	१
१.१ पृष्ठभूमि.....	१
१.२ राजश्व सुधार योजनाको औचित्य.....	२
१.३ राजश्व सुधार योजनाको उद्देश्य.....	३
१.४ राजश्व सुधार योजना तयारीको विधि तथा प्रकृया.....	४
१.५ योजना तयारीका सीमाहरू.....	६
परिच्छेद २: गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय.....	७
२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय.....	७
परिच्छेद ३: स्थानीय तहको राजश्व अधिकार तथा आय संभाव्यता.....	११
३.१ गाउँपालिकाको राजश्व संकलन सम्बन्धि सैवैधानिक र कानुनी व्यवस्था.....	११
३.१.१ सैवैधानिक व्यवस्था.....	११
३.१.२ कानुन व्यवस्था.....	११
३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था.....	१५
३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण.....	१७
३.३.१ स्थानीय कर राजस्व.....	१७
३.३.२ गैर कर राजश्व.....	२१
परिच्छेद ४: गाउँपालिकाको आय संकलनको संस्थागत क्षमता र आय संकलनको वर्तमान अवस्था.....	२७
४.१ गाउँपालिकाको राजश्व परिचालन सम्बन्धि नीति.....	२७
४.२ राजश्व आय संकलनको संस्थागत क्षमता.....	२७
४.२.१ गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासन.....	२७
४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन.....	३०
४.४ राजश्व परिचालनका सवालहरू.....	३१
परिच्छेद ५: गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना.....	३३
५.१ स्थानीय राजश्व सुधार तथा परिचालनको परिकल्पना.....	३३
५.२ स्थानीय तहहरूले राजश्व सुधार र परिचालनका सैद्धान्तिक मान्यताहरू.....	३३
५.३ मुख्य सुधारका पक्ष:.....	३५
५.४ आगामी तीन वर्षे राजश्व संकलन रणनीति तथा कार्यनीति.....	३६
५.५ राजश्व सुधार कार्ययोजना.....	३७
५.५.१. कर राजश्व सुधार कार्ययोजना.....	३७
५.५.२. गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना.....	३८
५.५.३. राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधार कार्ययोजना.....	३९
५.५.४. स्थानीय तहले उपयोग गर्न नसकी रहेका तर उच्च संभावना विद्यमान रहेका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने.....	४०
परिच्छेद ६: अपेक्षित नतीजा.....	४१
६.१ राजश्व वृद्धि:.....	४१
परिच्छेद ७: आगामी तीन वर्षको राजश्व प्रक्षेपण.....	४३
७.१ राजश्व प्रक्षेपणको आधारहरू.....	४३
७.१.१ एकिकृत सम्पत्ति कर वृद्धि:.....	४३
७.१.२ घरजग्गा बहाल करमा वृद्धि:.....	४३
७.१.३ व्यवसाय कर वृद्धिको आधार:.....	४३
७.१.४ जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर वृद्धिको आधार:.....	४३

७.१.५ विज्ञापन करको वृद्धिको आधार:.....	४३
७.१.६ सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रि बाट राजश्व वृद्धिको आधार:	४४
७.१.७ फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क वृद्धिको आधार:.....	४४
७.१.८ नक्सा पास दस्तुर वृद्धिको आधार:.....	४४
७.१.९ अन्य	४४
७.२ तीन वर्षको आय तथा राजश्व प्रक्षेपण	४४
परिच्छेद ८ अनुगमन तथा मूल्यांकन.....	४८
अनुसूचिहरु	५०

तालिकाहरुको सूची

तालिका १ बडागत जनसंख्या विवरण.....	८
तालिका २ तहगत राजश्व अधिकार	११
तालिका ३ स्थानीय तहको आय संकलन गर्ने राजश्व अधिकार	१२
तालिका ४ आन्तरिक स्रोतको अवस्था.....	१६
तालिका ५ उत्खनन् योग्य नदीजन्य पदार्थको विवरण.....	२२
तालिका ६ राजश्व प्रशासनको संस्थागत विश्लेषण.....	२८
तालिका ७ राजश्व परिचालनको वर्तमान अवस्था	३०
तालिका ८ राजश्व सुधार सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीति	३६
तालिका ९ कर राजश्व सुधार योजना.....	३७
तालिका १० गैर कर राजश्व सुधार योजना	३८
तालिका ११ प्रशासन तथा सुशासन सुधार योजना	३९
तालिका १२ राजश्व संभावना पहिचान.....	४०
तालिका १३ राजश्व वृद्धि योजना	४१
तालिका १४ राजश्व प्रक्षेपण	४५
तालिका १५ अनुगमन तालिका.....	४९

अनुसूचीहरुको सूची

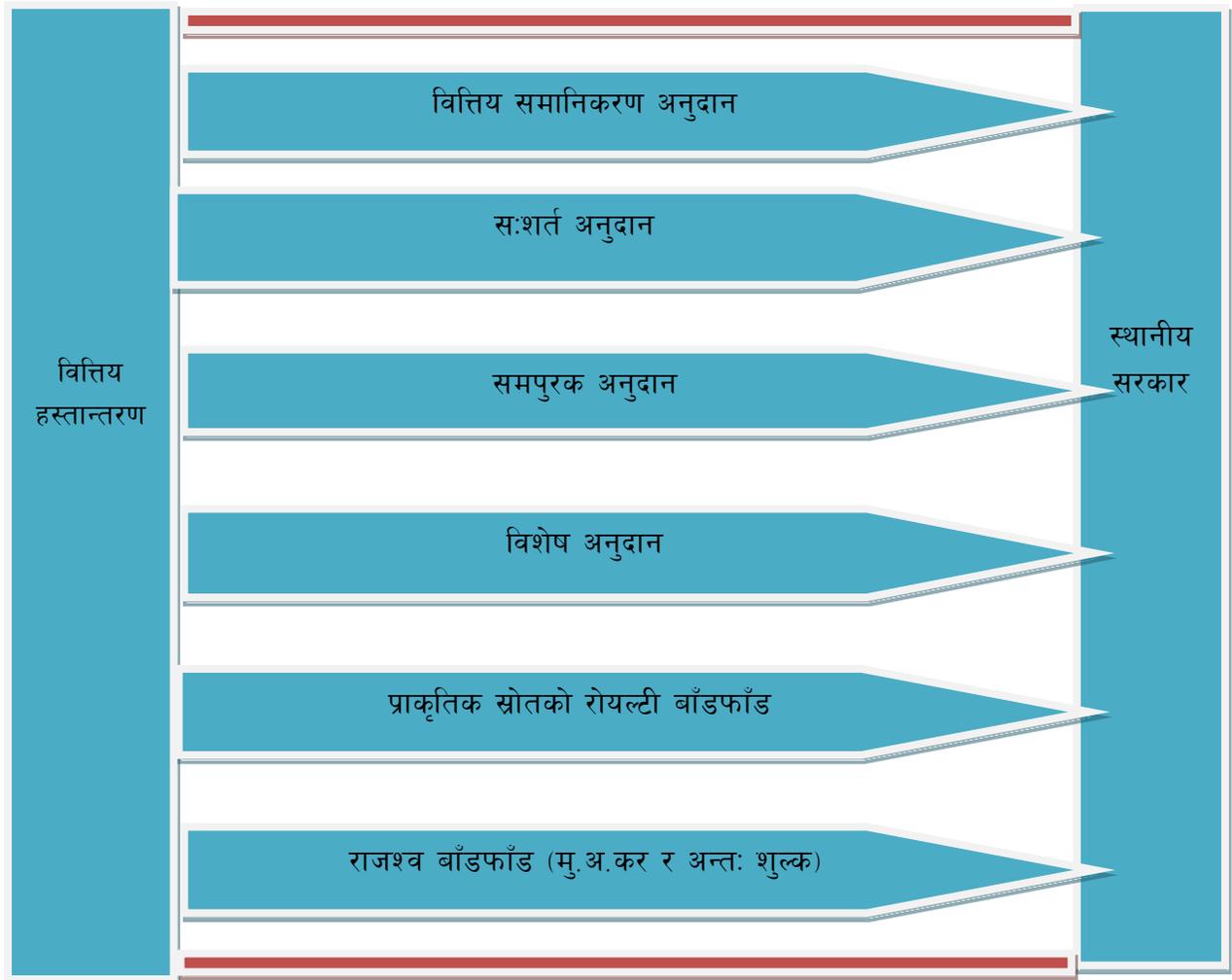
अनुसूची १ राजश्व सुधार योजना तयारी क्रममा उपयोग भएका फारमहरु.....	५०
अनुसूची २ विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम	५६
अनुसूची ३ आय प्रक्षेपणको ढाँचा	६०
अनुसूची ४ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालामा उपस्थित सहभागीहरु	६९
अनुसूची ५ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा लिइएका तस्वीरहरु.....	७०

परिच्छेद १. परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, २०७२ ले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको कार्य जिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ । राज्यशक्तिको बाँडफाँड संविधानको धारा ५७ ले स्पष्टसँग संघ, प्रदेश र स्थानीयमा गदिएको छ । सोही धारा बमोजिम संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहलाई एकल अधिकारका क्षेत्रहरु निर्धारण गरिएको छ भने अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सम्बन्धमा स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ । सरकारका तीन तह मध्ये स्थानीय तह अन्तर्गत गाउँपालिका र नगरपालिका पर्दछन् भने यसको संख्या ७५३ रहेको छ । संविधानले यी स्थानीय सरकारले पनि कार्यपालिकीय, व्यवस्थापकीय र सीमित न्यायिक अधिकारको प्रयोग आफैँ कानुन बनाएर गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

स्थानीय सरकारलाई संविधानले प्रदान गरेको कार्य जिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको परिपूर्तिका लागि निम्न ग्राफ बमोजिमको व्यवस्था गरेको छ ।

संविधानको भाग १९ मा स्थानीय सरकारको आर्थिक कार्यप्रणाली सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । धारा २२८ ले स्थानीय सरकारले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल नहुने गरी कानून बनाई कर लगाउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय सरकारको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र स्थानीय राजश्वका अधिकार क्षेत्रहरूको बारेमा उल्लेख गरिदिएको छ, जस अन्तर्गत कर तथा गैरकरका स्रोतको अधिकार प्रदान गरिएको छ । खास गरी सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर, (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलन रहेका छन् । त्यसैगरी संविधानको अनुसूची ९ मा रहेको संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारको क्षेत्रहरू मध्ये सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड, जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क रहेका छन् । यी साझा अधिकारमा रहेका राजश्वका क्षेत्रबाट कर असुली गर्ने कार्य जुन तहको सरकारबाट गर्दा प्रभावकारी हुन्छ, सोही तहको सरकारले उठाउनु पर्दछ, भन्ने सिद्धान्तबाट प्रेरित भई संघीय कानूनले उल्लेखित साझा अधिकारका क्षेत्रहरूमध्ये प्राकृतिक स्रोत जस्तै ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन तथा निकासी वापतको राजश्व स्थानीय सरकारबाट उठाउँदा प्रभावकारी हुने देखिएकोले संघीय कानूनले स्थानीय सरकारलाई अधिकार दिएको छ । स्थानीय सरकार संचालनमा प्रभावकारिता ल्याउन संघीय संसदले स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ जारी गरेको छ । उक्त ऐनको दफा ६५ ले गाउँ/नगरपालिकामा उपाध्यक्ष/उपप्रमुखको अध्यक्षतामा एक स्थानीय राजश्व परामर्श समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । राजश्व समितिले राजश्वका स्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने राजश्वको अनुमान कार्यपालिकामा पेश गर्नु पर्ने छ । त्यसैगरी समितिले राजश्वका दर, क्षेत्र लगायतका आधारमा आन्तरिक आयको विश्लेषण र अनुमान गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

सामान्यतया स्थानीय सरकारको मुख्य आय स्रोतहरूमा अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण अन्तर्गत वार्षिक रूपमा प्राप्त हुने १) समानिकरण अनुदान, २) सःशर्त अनुदान, ३) विशेष अनुदान र ४) राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम रहेको छ । त्यसैगरी आन्तरिक स्रोत अन्तर्गत संविधानत प्राप्त अधिकार क्षेत्रबाट आन्तरिक कर, सेवा शुल्क, दस्तुर तथा राजश्व पर्दछन् छन् ।

१.२ राजश्व सुधार योजनाको औचित्य

नेपालको संविधानको व्यवस्था र स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरूलाई स्थानीय स्तरमा आय संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । आय संकलन गर्नसक्ने अधिकारको क्षेत्र नगरपालिका र गाउँपालिकाको समान छ, भने गाउँपालिका र नगरपालिका आफैले कर तथा शुल्कको दर निर्धारण गरी संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था छ । स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएका मुख्य करहरूमा सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर, घरजग्गा बहाल कर रहेको छ, भने शुल्कमा नक्सापास, इजाजत, प्रमाणित, सिफारिश आदि रहेको छ । त्यसैगरी स्थानीय तहले आफ्नो सम्पत्ति परिचालनबाट र सार्वजनिक जग्गाबाट बहाल विटौरी लिन सक्ने व्यवस्था छ । यसका अतिरिक्त स्थानीय तहलाई प्राकृतिक स्रोतहरूको विक्रि, निकासीबाट समेत आय संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । कानूनले स्थानीय तहलाई आन्तरिक आय परिचालन गर्नसक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भएतापनि स्थानीय तहहरूले त्यसको पूर्णरूपमा परिचालन गर्न

सकिरहेका छैनन् । जसको मुख्य कारणमा स्थानीय तहको संरचना नयाँ भएकोले त्यसकोलागि आवश्यक नीति तथा कार्यविधि, संगठनात्मक व्यवस्था, सूचना तथा तथ्यांकको स्थापना, आयको सम्भाव्यता अध्ययन, नियन्त्रण प्रणालीको स्थापना आदिको स्थापना तथा अभ्यासको कमी हुनु रहेको छ । यसै तथ्यलाई मध्यनजर गर्दै थबाङ्ग गाउँपालिकाले आफ्नो आय परिचालन क्षमतामा सुधार ल्याउनको लागि राजश्व सुधार अध्ययन तथा कार्ययोजना तर्जुमा कार्य गरेको छ । प्रस्तुत अध्ययन कार्यले स्थानीय तहका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा अन्य सरोकारपक्षहरूलाई आय परिचालन सम्बन्धमा अभिमुखिकरण, आयको दायरा विस्तार, दरमा सुधार, प्रशासनिक व्यवस्थामा सुधार तथा नयाँ स्रोतहरूको पहिचान गरी सो को सम्भाव्यता पहिचान गर्ने कार्यशाला आयोजना, कर तथा शुल्कको दर निर्धारणमा सहयोग, तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको स्थापनामा सहयोग गर्ने रहेको छ । भएका कार्यहरूलाई प्रतिवेदनका रूपमा तयार गरी गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजनाको प्रतिवेदन तयार हुनेछ ।

१.३ राजश्व सुधार योजनाको उद्देश्य

आन्तरिक राजश्व स्थानीय तहको दिर्घकालिन तथा दिगो सेवा प्रवाहको लागि उपयुक्त साधन हो । त्यसकारण राजश्व सुधार कार्य योजनाको मूल उद्देश्य भनेको पालिका परिषद्को आन्तरिक राजश्व सुधारको प्रयासलाई प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय राजश्वका क्षेत्र पहिचान देखी राजश्व संकलनका लागि अवलम्बन गरिनु पर्ने नीति तथा व्यवहारिक सुझाव प्रदान गर्ने हो ।

यस कार्य योजना तयारीको समग्र उद्देश्य गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको संभावना तथा आगामी आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण सहितको राजश्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्नु हो । यस कार्यको विशिष्टकृत उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन्:

- स्थानीय तहको आय अधिकार तथा सुधार योजना सम्बन्धमा प्रमुख, उपप्रमुख, वडा अध्यक्षहरू, राजश्व परामर्श समिति, शाखा प्रमुखहरू, राजश्व प्रशासनमा सम्लग्न कर्मचारी तथा सराकारवालाहरूलाई अभिमुखिकरण गर्ने ।
- आन्तरिक आय वृद्धिको लागि आयका प्रमुख स्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- आन्तरिक आयको वृद्धिदर तथा कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्साको वृद्धिदरको विश्लेषण गर्ने ।
- राजश्व प्रशासनको संस्थागत व्यवस्था, विलिङ्ग तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धिका सम्भावनाहरू पहिचान गरी आय सुधार रणनीति र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढिकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- आयका नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान गर्ने ।
- गाउँपालिकाले अपनाउनु पर्ने आय सुधार रणनीति सहितको राजश्व सुधार कार्य योजना तयार गर्ने ।
- आय परिचालनको लागि क्षमता विकासका मुख्य क्षेत्रहरूको पहिचान गरी सुझाव प्रदान गर्ने ।
- राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको प्रकृयागत मार्गदर्शन तयार गर्ने ।

१.४ राजश्व सुधार योजना तयारीको विधि तथा प्रकृया

उल्लेखित कार्यका लागि सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीहरूको अध्ययन, तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरूको विकास, तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण, सहभागिता मूलक छलफल, कार्यशाला गोष्ठी तथा प्रस्तुतीकरण जस्ता विधिहरू प्रयोग गरिनेछ । अध्ययनका क्रममा अवलम्बन गरिने विधिहरूलाई देहायका चरण अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

- १ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी निर्णय र समय सारिणी निर्धारण
- २ योजना तर्जुमाको कार्यदल गठन
- ३ योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सन्दर्भ सामग्रीहरूको संकलन तथा अध्ययन
- ४ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना
- ५ सूचना तथा तथ्यांक संकलन एवम विश्लेषण
- ६ राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी (प्रारम्भिक)
- ७ योजनाको मस्यौदा तयारी
- ८ राजस्व संभावना विश्लेषण र राजस्व प्रक्षेपण
- ९ मस्यौदाको पुनरावलोकन र सुझाव संकलन
- १० अन्तिम मस्यौदा तयारी
- ११ कार्यपालिकाबाट स्वीकृति

चरण १ प्रथम सम्पर्क र गृहकार्य

१.१ प्रारम्भिक बैठक: सेवा प्रदायक संस्थासँग कार्य सम्भौता भए पछि राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि परामर्शदाताको टोलीले गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा राजश्व शाखा प्रमुखसँग भर्च्युअल माध्यमबाट छलफल गरी आगामी कार्य दिशा तयार गरेको थियो । साथै यस कार्यबाट हासिल गर्न खोजिएको उपलब्धीहरूका बारेमा जानकारी तथा छलफल गरिएको थियो ।

१.२ सन्दर्भ सामाग्री अध्ययन तथा पुनरावलोकन: प्रारम्भिक बैठक पछि परामर्शदाता समूहबाट पालिका र विभिन्न स्रोतहरूबाट सन्दर्भ सामाग्रीहरू संकलन गरी अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरियो ।

१.३ तथ्यांक/सूचना संकलन फारमहरूको विकास: सन्दर्भ सामाग्रीको अध्ययन तथा विश्लेषण पश्चात् परामर्शदाताबाट तथ्यांक तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरूको विकास गरियो ।

चरण २: राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीका लागि अभिमुखिकरण

२.१ अभिमुखिकरण कार्यक्रम: थवाङ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीका सिलसिलामा गाउँपालिकामा एक दिने अभिमुखिकरण कार्यक्रम मिति २०७८ माघ २ गतेका दिन संचालन गरियो । सो अभिमुखिकरणमा गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरू, राजश्व परामर्श समिति, कर्मचारीहरू तथा अन्य सरोकारपक्षहरू गरी २० जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

कार्यक्रममा सहजकर्ताहरूले स्थानीय तहको राजश्व अधिकारका सैद्धान्तिक तथा कानुनी र प्रशासनिक पक्षहरूको प्रस्तुती र त्यसमाथि छलफल गराएका थिए । गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका मुख्य स्रोतहरू, तिनको सम्भाव्यता तथा हालको परिचालनको अवस्थावारे छलफल भई सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूमा समेत बुँदागत रूपमा छलफल गरिएको थियो । कार्यक्रमको अन्तिम विषयवस्तुको रूपमा राजश्व सुधार कार्ययोजनाको प्रतिवेदन तयारीका लागि आवश्यक पर्ने सूचनाहरूको आवश्यकतावारे छलफल गरि राजश्व सुधार कार्ययोजनाको लागि तथ्यांक प्राप्त गर्ने विधि, राजश्वका दर र दायरा अनुमान गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने विषयहरू तथा अन्य प्राविधिक पक्षहरूलाई समेटेटी प्रस्तुतीकरण तथा छलफल गरिएको थियो ।

२.२ राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यदल गठन:

राजश्व सुधार कार्ययोजना दिग्दर्शनको दफा ७ बमोजिमको जिम्मेवारी पुरा गर्नको लागि पालिका तहको छलफल र गोष्ठीमा सहभागिहरूको सहमतिमा निम्नानुसारको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यदल गठन गरियो ।

संयोजक: श्री रामकिरणी रोका मगर गा.पा उपाध्यक्ष, ९८६२५२१४७५
सदस्य: श्री विष्णु प्रसाद पाण्डे, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, ९८५७८२४७५०
सदस्य श्री धन कुमारी रोका, का.पा. सदस्य, वडा नं २, ९८६४८२१९७५
सदस्य: श्री हिरा प्रसाद बुढा मगर, उ.वा. संघ प्रतिनिधी, ९८६८६०८१२८
सदस्य सचिव: सदस्य: श्री माधव के.सी लेखा शाखा प्रमुख, ९८४७५२९११७

चरण ३ तथ्यांक/सूचना संकलन

अध्ययनका क्रममा परामर्शदाताद्वारा पालिकाका विभिन्न शाखाहरू, सरोकारवाला पक्षहरू, स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकनबाट आवश्यक तथ्यांक एवं सूचनाहरू संकलन गरिएको थियो । अध्ययनका क्रममा निम्न क्षेत्रगत तथ्यांक एवं सूचनाहरू संकलन गरिएको थियो ।

- राजश्वको प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण

- गत ३ वर्ष तथा चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरु सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना (सम्बन्धित तथ्यांक, सरोकार पक्षहरु सँग छलफल, स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकनबाट)

चरण ४ प्रतिवेदन प्रस्तुती

४.१ तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी:

प्रारम्भिक छलफल, अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सुचनाहरुलाई आवश्यकता अनुसार विभिन्न तथ्यांकिय औजारहरु तथा विधि तथा सुत्रहरुको प्रयोग गरि विश्लेषण गरियो । यसरी विभिन्न विधिहरुबाट विश्लेषण गरि प्राप्त नतिजा तथा जानकारीहरुलाई व्यवस्थित रूपले तालिकामा प्रस्तुत गरि राजश्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरिएको थियो ।

४.२ अन्तिम कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना र अन्तिम मस्यौदा प्रस्तुती

गाउँपालिकाको आयोजनामा मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुती तथा सो उपर सुझाव संकलनको लागि एकदिने कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो । सो कार्यशालामा शिर्षकगत रूपमा मस्यौदा प्रतिवेदन पेश गरी सो माथि छलफल गरी आएका सुझावहरु संकलन गरि त्यसलाई पनि समावेस गरि अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान र थवाङ गाउँपालिकामा पेश गरिएको हो ।

४.३ अन्तिम प्रतिवेदन पेश:

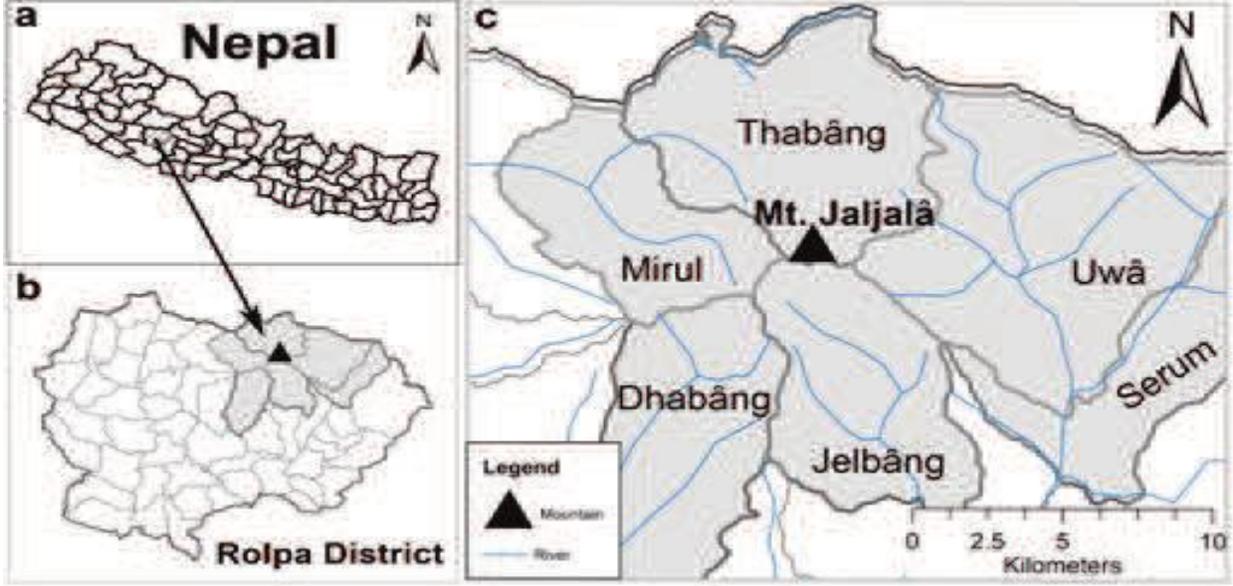
अन्तिम कार्यशाला गोष्ठीबाट प्राप्त सुझावहरुलाई समायोजन गरी यो अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरी थवाङ गाउँपालिका र प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठानमा पेश गरिएको हो ।

१.५ योजना तयारीका सीमाहरु

यो राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीका क्रममा सुरुको अवस्थामा कोभिड १९ को प्रकोप बढि रहेको अवस्थामा सानु संख्यामा मात्र अनुशिक्षणमा सहभागि बनाउँनु पर्ने बाध्यताको अवस्था थियो र सोहि अवस्थामा तथ्यांक संकलन समेत गरिएको अवस्थाले केहि हद सम्म सीमित गरेता पनि पछि आएर अवस्था सहज बनेको अवस्था भएको ।

परिच्छेद २: गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

वि.सं २०७३ सालमा संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले ७५३ स्थानीय तह लागू गर्दा रोल्पामा साविकका थवाङ, मिरुल र उवा गाउँ विकास समितिहरूलाई समेटेर थवाङ गाउँपालिका घोषणा गरिएको हो । घोराही देखि १६६ कि.मि. यात्रामा सहिद मार्ग र रोल्पाको लिवाङबाट करिब ७४ कि.मि. उत्तरपूर्वमा पर्ने यस गाउँपालिकामा विशेषत खाम मगर जातिको वसोवास छ । खाम भाषीहरूको बाहुल्यता भएको यस क्षेत्रमा अधिकांश स्थानको नामको पछाडि वाङ शब्द जोडीएको पाईन्छ । वाङको अर्थ खाम भाषामा चौर हुन्छ भने थवाङको अर्थ पहाडको काखको चौर भन्ने हुन्छ तसर्थ पहाडको काखको वस्ती वाट थवाङ नामाकरण भएको पाईन्छ ।

समुद्रसतहदेखि करिब १ हजार ८१० मिटर भन्दा माथी फैलिएको यो गाउँपालिकामा शीतोष्ण र शमशीतोष्ण हावापानी पाईन्छ भने तापक्रम ५ देखि २९ डिग्रीसम्म रेकर्ड भएको पाईएको छ । यहाँका अधिकांश घरहरूकाका छाना काठको फलेकबाट बनेका देखिन्छन् । करिब ५५ प्रतिशत शाक्षरता भएको यस गाउँपालिकाका अधिकांश जनता परम्परागत कृषि प्रणालिमा आवद्ध देखिन्छन् भने यहाँको आलु उत्पादन जिल्लामै सबैभन्दा राम्रो मानिन्छ । युद्ध पर्यटनको प्रचुर सम्भावना बोकेको थवाङ गाउँपालिका १० वर्षे शसस्त्र जनयुद्धको उद्गमथलोको रूपमा चिनिन्छ । गाउँपालिकामा अवस्थित विभिन्न नदीनालाहरु, कृषि मैदान, हरीयाली वनजंगल साथै जलजला क्षेत्र जस्ता धार्मिक र पर्यटकीय क्षेत्रले गर्दा क्रमशः यो पालिकाले विकासको ढोका खोल्न सक्ने भविष्यमा सम्भावना देखिन्छ । (थवाङको पार्श्वचित्र २०७५)

अवस्थिती, क्षेत्रफल र भूवर्णनः

यो गाउँपालिकाको पूर्वमा सुनछहरी गाउँपालिका, पश्चिममा दुईखोली गाउँपालिका, उत्तरमा रुकुम जिल्ला तथा दक्षिणमा रोल्पा नगरपालिका तथा सुनछहरी गाउँपालिका भित्र १९१.०७ वर्ग कि.मि. मा फैलिएको यो

पालिका समुन्द्री सतहबाट १८१० मि देखि ३५०० मि सम्मको उचाईमा रहेको यो गाउँपालिका भित्र समशितोष्ण हावापानी छ ।

जनसंख्या, जातजाती र भाषा:

२०६८ को तथ्याङ्क अनुसार गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या १०,८८१ रहेको छ । जसमा पुरुष जनसंख्या ५०३५ रहेको छ, भने महिला जनसंख्या ५८४६ रहेका छ ।

तालिका १ वडागत जनसंख्या विवरण

वडा नं	जम्मा घरधुरी संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
थवाङ (हाल वडा नं. १ र २)	९३७	२०४२	२३५६	४३९८
मिरुल (हाल वडा नं. ३)	४९४	११०८	१४०५	२५१३
उवा (हाल वडा नं. ४ र ५)	७४१	१८८५	२०८५	३९७०
जम्मा	२१७२	५०३५	५८४६	१०८८१

जातिगत विवरण:

थवाङ गाउँपालिकामा मुख्यत मगर जातिको वसोवास रहेको पाईन्छ । गाउँपालिका भरीमा मगर जातीको बाहुल्यता रहेको छ, जसको प्रतिशत ८४ छ भने दोस्रो बाहुल्यता १३ प्रतिशत सहित दलितको छ भने ३ प्रतिशत अन्य जात जातीको छ ।

भाषागत विवरण:

भाषाका आधारमा थवाङको जनसंख्या हेर्ने हो भने ७७ प्रतिशत खाम तथा मगर भाषाको बाहुल्यता छ भने नेपाली भाषी २१ प्रतिशत छन् र अन्य २ प्रतिशत छन् ।

सडक:

प्रायः सबै वडाहरु कच्चा सडक सञ्जालसँग आवद्ध भएपनि १२ महिना सञ्चालन हुने अवस्थो छैन । लामो समयसम्म निर्माण हुन नसकेको सुलीचौर-गुराँसे-थवाङ सडक खण्डको सिरक्याङ भिर खण्ड फोर्ने काम सकिएपछि उवा, थवाङ, मिरुलका साथसाथै धेरै वडाहरु लाभान्वित भएका छन् । यद्यपी खोलिएका सडकको स्तरोन्नती गर्नुपर्ने आवश्यकता टड्कारो रुपमा देखिन्छ ।

सिंचाइ:

सिंचाईको पर्याप्त श्रोत यस गाउँपालिकामा रहेको देखिए पनि सिंचाईलाई सुव्यवस्थित गर्न गाउँपालिकाले कार्ययोजनाहरु बनाई त्यसलाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा भएका स्थानीय खोलाहरुलाई प्रयोगमा ल्याई गाउँका अधिकांश भूमी सिंचित गर्न सकिने सम्भावना प्रवल छ ।

पेशागत विवरण:

पेशागत हिसाबले विश्लेषण गर्दा प्राय सबै थवाङबासी कृषिमा भर पर्दछन् भने दोस्रोमा वैदेशिक रोजगारी तथा तेस्रोमा दैनिक ज्यालादारी गर्नु पर्ने बाध्यताको अवस्था छ । पालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५ अनुसार यस पालिकामा जम्मा जम्मी १३१ उद्यम तथा व्यवसायहरु रहेको अवस्था छ भने ८ वटा सहकारी संस्थाहरु र सीमित मात्राका बैंकहरुले ग्रामिण अर्थतन्त्र चलायमान नाएका छन् ।

बत्तिबाल्न उर्जाको उपयोग:

१० वर्ष अगाडीको तथ्याँक अनुसार बत्ति बाल्नका लागि ३६ प्रतिशतले शोलार, ३३ प्रतिशतले बिजुली र २८ प्रतिशतले मट्टिलेले प्रयोग गर्ने गरेको अवस्था छ ।

खाना पकाउँन उर्जाको उपयोग:

१० वर्ष अगाडीको तथ्याँक अनुसार खाना पकाउँन यस पालिका बासी १०० प्रतिशत नै दाउरामा निर्भर रहेको अवस्था छ ।

भवन तथा आवास:

थवाङ गाउँपालिकामा बसोवास गरिरहेका जनसँख्या मध्ये २०९३ आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोवास गरिरहेका पाइन्छ भने ५१ परिवार भाडाको घरमा बसेका छन् । यसरी भाडाको घरमा बस्नेहरू पनि अधिकांश जागिर तथा कामको सिलसिलामा बसेका छन् । यसवाहेक केहि संस्थाहरू संस्थागत भाडाको घरमा पनि बसेका छन् । जम्मा २१७२ घरधुरी मध्ये २१४७ घर ढुङ्गा माटोले निर्मित छन् ।

शिक्षा: यस गाउँपालिकाको शिक्षाको अवस्था विश्लेषण गर्दा विभिन्न १९ वटा विद्यालयमा पठनपाठन हुन्छ र साक्षरता दर हेर्दा लेख्न र पढ्न सक्ने ५४ प्रतिशत तथा नसक्ने ४४ प्रतिशत रहेको अवस्था २०६८ को जनगणनाले देखाउँछ ।

खानेपानी तथा सरसफाई:

२०६८ को तथ्यांक अनुसार यस पालिकाका जम्मा २१७२ घरधुरी मध्ये १७१२ घरले धाराको पानी उपभोग गरेका छन् भने खोलाको पानी १७९ तथा मुहानको पानी १७५ ले उपभोग गर्दछन् । त्यसै गरी कुवाको पानी उपभोग गर्ने ८१ र ईनारको उपभोग गर्ने ११ परिवार छन् । शौचालयका सन्दर्भमा शौचालय प्रयोग नगर्नेको बाहुल्यता छ र केवल ४ प्रतिशतले आधुनिक शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको अवस्था छ ।

परिच्छेद ३: स्थानीय तहको राजश्व अधिकार तथा आय संभाव्यता

३.१ गाउँपालिकाको राजश्व संकलन सम्बन्धि संवैधानिक र कानुनी व्यवस्था

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था

स्थानीय तहको राजश्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था नेपालको संविधान, २०७२ को अनुसूची ८ मा रहेको स्थानीय तहको २२ वटा एकल अधिकार मध्ये राजश्व अधिकार एक हो। उपलब्ध कानुनी व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भाव्यतालाई शिर्षकगत रूपमा विस्तृतमा विश्लेषण गरिएको छ। यसबाट आन्तरिक आय परिचालनको अवस्था तथा सम्भावनाको विस्तृत विश्लेषण भई पहिचान गरिएको मुद्दाहरुलाई राजश्व सुधार कार्ययोजनाले संबोधन गर्ने विश्वास लिइएको छ। संविधानले राजश्व अधिकार अन्तर्गत तीन तहका सरकारलाई देहाय बमोजिमका अधिकार प्रदान गरेको छ।

तालिका २ तहगत राजश्व अधिकार

संघीय सरकार	प्रदेश सरकार	स्थानीय सरकार	साभा अधिकार
<ul style="list-style-type: none"> ● भन्सार ● अन्तःशुल्क ● मू.अ.कर ● संस्थागत आयकर ● व्यक्तिगत आयकर ● पारिश्रमिक कर ● राहदानी शुल्क ● भिसा शुल्क ● पर्यटन दस्तुर ● सेवाशुल्क दस्तुर ● दण्ड जरिवाना 	<ul style="list-style-type: none"> ● घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ● मनोरञ्जन कर ● विज्ञापन कर ● सवारी साधन कर ● पर्यटन शुल्क ● कृषि आयमा कर ● सेवा शुल्क दस्तुर ● दण्ड जरिवाना 	<ul style="list-style-type: none"> ● सम्पत्ति कर ● मनोरञ्जन कर ● सवारी साधन कर ● घर जग्गा बहाल कर ● विज्ञापन कर ● व्यवसाय कर ● घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर ● प्राकृतिक स्रोतको आय ● सेवा शुल्क दस्तुर ● दण्ड जरिवाना 	<ul style="list-style-type: none"> ● सेवा शुल्क ● दस्तुर ● दण्ड जरिवाना ● प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी ● पर्यटन शुल्क

स्रोत: नेपालको संविधान, २०७२

३.१.२ कानुनी व्यवस्था

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ५४ देखी ६३ सम्म स्थानीय सरकारको वित्तीय व्यवस्थाका विषयमा उल्लेख गरिएको छ।

स्थानीय तहलाई सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्डजरिवाना, मनोरञ्जन करलाई स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ। साथै संविधानको अनुसूची ९ मा सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क लगाउने अधिकार तीनै तहको साभा अधिकारको रूपमा राखिएको छ। त्यसैगरी अनुसूची ६ मा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर,

मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवाशुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्रदेश सरकारको अधिकारक्षेत्रको रूपमा राखेको छ । साथै अनुसूची ५ ले संघीय सरकारलाई भन्सार, अन्तशुल्क, मूल्य अभिवृद्धि कर, संस्थागत आयकर, व्यक्तिगत आयकर, पारिश्रमिक कर तथा राहादानी शुल्क, भिसा शुल्क, पर्यटन दस्तुर, सेवा शुल्क र दण्ड जरिवाना जस्ता गैर करहरू लगाउने अधिकार दिइएकोछ । कुनैपनि तहको सरकारले कर लगाउने सक्ने भनेर उल्लेख नभएका विषयमा कर लगाउने व्यवस्था नेपाल सरकारले निर्धारण गरे अनुसार हुने व्यवस्था समेत संविधानमा गरिएकोछ ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले एकल कर प्रशासनको मान्यता अनुरूप अनुसूची ६ र ८ मा दोहोरो पर्न गएका घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर र विज्ञापन करबाट प्राप्त आयलाई एउटा तहको सरकारले उठाई आपसमा बाँडफाँड गर्ने व्यवस्था मिलाएको छ । यस व्यवस्था अनुसार घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क प्रदेश कानून बमोजिम हाललाई नेपाल सरकारले तोकेको निकाय मार्फत उठाई सम्बन्धित स्थानीय तहलाई ६० प्रतिशत र प्रदेश सरकारलाई ४० प्रतिशतका दरले बाँडफाँड गर्ने, सवारी साधन कर प्रदेश सरकारले उठाई ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारले र ४० प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने गरी बाँडफाँड गर्ने, मनोरञ्जन कर प्रदेश कानून बमोजिम स्थानीय तहले उठाई ६० प्रतिशत स्थानीय तह र ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारले पाउने गरी बाँडफाँड गर्ने र विज्ञापन कर स्थानीय कानून बमोजिम स्थानीय तहले उठाई ६० प्रतिशत रकम आफुले राखी ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने हुन्छ ।

साथै, सोही ऐनले मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादन तर्फको अन्तशुल्क वापत प्राप्त रकमको ७० प्रतिशत नेपाल सरकारले, १५ प्रतिशत प्रदेश र १५ प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने व्यवस्था गरेको छ भने पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज र पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको ५० प्रतिशत नेपाल सरकारले, २५ प्रतिशत रकम सम्बन्धित प्रदेशले र २५ प्रतिशत रकम स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

नेपालको संविधान अन्तरग तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय संकलन गर्ने राजश्वको अधिकार प्रदान गरेको छ ।

तालिका ३ स्थानीय तहको आय संकलन गर्ने राजश्व अधिकार

सि.नं	आय शिर्षक	आयको दायरा
	(क) गाउँपालिकाको एकल अधिकार अन्तरगत:	
१	कर	<ul style="list-style-type: none"> सम्पत्ति कर, घर र सो ले चर्चेको लेन्ट एरिया जग्गामा (आर्थिक विधेयक, २०७५ बाट संसोधित व्यवस्था) भूमि कर (मालपोत), सम्पत्ति कर लगाउने भनि तोकिएको घरजग्गा वाहेकको अन्य जग्गामा (आर्थिक विधेयक, २०७५ बाट संसोधित व्यवस्था) घर जग्गा बहाल कर व्यवसाय कर: पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा) जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर : आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, वनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक

		उपयोग गरे बापत
२	शुल्क	<ul style="list-style-type: none"> ● बहाल बिटौरी शुल्क : आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत ● पार्किङ्गशुल्क : आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत ।
३	सेवा शुल्क	<ul style="list-style-type: none"> ● आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा ● आफुले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा सेवामा(खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, बसपार्क, पुल आदि) ● अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क ● सिफारिस सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।
४	दस्तुर	<ul style="list-style-type: none"> ● दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर: - एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग - ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग ● नक्सा पास दस्तुर (नक्शा पास नगरी निर्माण भएकालाई तेब्वर दस्तुर) ● पंजिकरण व्यवस्थापन दस्तुर ● वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर- दफा १२ (२ ड) अनुसारको सिफारिश तथा प्रमाणित बापत ● जग्गा नाप जाँच तथा कित्ता काट दस्तुर ● ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको निकासी शुल्क दस्तुर ।
५	विक्रि	<ul style="list-style-type: none"> ● वस्तु तथा सेवा विक्रि ● ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्रि)
(ख) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने :		
		<ul style="list-style-type: none"> ● प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी ● खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी ● सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी ● पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी ● खानेपानी महसुल ● स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क ● स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रसोधन

		<p>र वजार व्यवस्थापन</p> <ul style="list-style-type: none"> ● जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति ● स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नविकरण ● इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नविकरण ● स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता
--	--	---

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नअनुसार वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छः

(क) एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था

- (क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने
- (ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।
- (ग) मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने
- (घ) विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने
- (ङ) (ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश संचित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ख) राजश्व बाँडफाँड

- नेपाल सरकारले संकलन गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तः शुल्कबाट संकलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने - आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने - स्थानीय संचित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने
- प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत - प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टि वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने
- प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने । - प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने - आयोगले निर्धारण गरेको निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने - प्रदेशले मासिक रुपमा सम्बन्धित स्थानीय संचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

(ग) अनुदान

- वित्तीय समानीकरण अनुदान: खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिसमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त

- सःशर्त अनुदानः कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- समपूरक अनुदानः पूर्वाधार विकास सम्बन्धि कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- विशेष अनुदानः कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेशबाट ।

(घ) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएरमात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा वैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने
- नेपाल सरकारको सहमति लिएरमात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमा भित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने
- नेपाल सरकारसँग मनासिब कार्यकालागि ऋण लिन सक्ने उपरोक्त व्यवस्थाहरुले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरुलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानून बमोजिम बाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउँन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरु रहेका छन् ।
- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल असर नहुने गरी लगाउँनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था)
- कर नलाग्ने : कुटनीतिक नियोग, कुटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट संचालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको विक्रि नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफै वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साभेदारीबाट गर्न सक्ने ।

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

थवाङ गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका मुख्य स्रोतहरुमा कर राजश्व तर्फ भूमि कर (मालपोत), सम्पत्ति कर, सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा), घर जग्गा बहाल कर, व्यवसाय कर हुन्भने अन्य गैर राजश्व कर तर्फ स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि, वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि नक्सापास दस्तुर, व्यक्तिगत घटना दर्ता, विलम्ब शुल्क, खानेपानी, विजुली, धारा, मूल्यांकन सेवा शुल्क, घ. वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदिको दर्ता, नविकरण र ईजाजत प्रदान गर्ने जस्ता क्षेत्रहरु छन् । विगत वर्षहरुको राजश्व संकलनको दायरामा आएको स्रोतहरुबाट निम्न अनुसार राजश्व संकलन भएको छ ।

तालिका ४ आन्तरिक स्रोतको अवस्था

शिरषक	कर तथा गैर करबाट आय	आन्तरिक आय		चालु आ.व. को अनुमान रु.
		२०७६/०७७	२०७७/०७८	
११३१३	एकिकृत सम्पत्ति कर	०	०	०
११३१४	भूमिकर (मालपोत)	१०४९७१७	१२९७६५६	८१५०००
११३२१	घर बहाल कर	११६३१३	१२३३३०	१०००००
११३२२	बहाल बिटौरी	३१५०००	३३००००	६०००००
११४५१	साना सवारी साधन कर	०	०	०
११६३२	अन्य कर (कवाडी कर) अखेटोपहार, जडिबुटी र जीवजन्तु	१०६९५०	७५००	१५००००
१४१५१	व्यवसायकर	३५९५००	१७५२४०	३०००००
१४२१३	अन्य विक्रि बाट प्राप्त	०	०	०
१४२१९	ढुंगा, बालुवा र गिटी	०	०	०
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	७५००	०	०
१४२२४	परिक्षा शुल्क	०	१२१९२१	०
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	०	०	०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	०	०	०
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	६३७४३०	४२४३१०	४०३०००
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१०१६५५	०	०
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	०	०	०
१४२४९	अन्य दस्तुर	०	६१७२८९	६२२०००
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय (सामुदायिक वन पैदावारको विक्रि समेत)	०	०	०
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	०	०
१४६११	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	०	०
१४२५४	रेडियो एफ.एम. दस्तुर	०	०	०
१४२६३	जलस्रोत सम्बन्धि अन्य दस्तुर	०	०	०
१४५२०	अन्य राजश्व	०	४१३७००	३६००००
११६९१	अन्य कर दस्तुर र शुल्क	०	०	०
१४१७०	बाँडफाँड बाट प्राप्त हुने रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	३७३४१४३६	४६७५०७३२
११४७२	विज्ञापन कर	०	०	०
१४५२१	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	०	०	०
	जम्मा आन्तरिक राजश्व संकलन रु	२६९४०६५	४०८५२३८२	५०१००७३२

थवाड गाउँपालिकामा हालसम्म संभावना भएर पनि सामुदायिक वनको विक्रि, अस्पताल संचालन, निर्माण तथा संचालन गरिएका पूर्वाधार शुल्क जस्ता राजश्वका स्रोतहरू अझै करको दायरामा आउँन सकेका छैनन् । त्यसैगरी राजश्व वृद्धिका प्रचुर संभावना भएका क्षेत्र जस्तै सम्पत्ति कर, घर बहाल कर र व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण जस्ता कार्यको को हकमा अझै पनि धेरै करदातालाई करको दायरामा ल्याउँन बाकी छ । त्यसैगरी सार्वजनिक संस्थागत जग्गामा अवैध रूपमा बसोबास गर्ने परिवारलाई बाटो, खानेपानी तथा अन्य गाउँपालिकाबाट दिनु पर्ने सुविधा दिनु पर्ने तर सम्पत्ति कर र भूमि कर उठाउन नपाउँने जस्ता राजश्व संभावनाका क्षेत्रहरू करको दायरामा ल्याउँन अझै बाँकी छ ।

३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

थवाड गाउँपालिका राष्ट्रिय राजमार्ग सँग जोएको र पालिकाका भित्री बाटाहरूको सुधार भई जताततै यातायातको पहुँच सहज भएको पालिका हो । साथै बजार र उत्पादनका हिसावले पनि सहज भएको स्थान हो । व्यापार व्यवसाय तथा उद्यम व्यवसायको प्रचुर संभावना भएको गाउँपालिका भएको हुँदा संभावना भएर पनि राजश्वको दायरामा अझै आई नसकेका क्षेत्रहरूलाई दायरा विस्तार गरी आन्तरिक राजश्व बढाउँने संभावना प्रशस्तै छ ।

३.३.१ स्थानीय कर राजस्व

संविधान तथा कानूनले प्रदान गरेको यस गाउँपालिकाको राजश्वका स्रोतहरू मध्ये कर राजश्व तर्फ हाल परिचालन भैरहेको, संभावना रहेको स्रोत र सोको परिचालनका लागि गर्नु पर्ने सुधारका कार्यहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

क. सम्पत्ति कर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५५ मा स्थानीय तहहरूले संकलन गर्न पाउँने सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्था छ । सो दफा अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो पालिका क्षेत्रमा निर्मित घरहरू र घरहरूले चर्चेका जग्गा समेतको निर्माण संरचनाको पालिकाले तोकेका ह्यासकट्टी घटाएर एकिकृत सम्पत्ति कर लगाउँन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: थवाड गाउँपालिकाको एकिकृत सम्पत्ति कर को विगत ३ आ.व.को विवरण हेर्दा कुनै पनि आ.व.मा यो क्षेत्रबाट आम्दानी नभएको र पालिकाले यसलाई करको दायरामा ल्याई नसकेको अवस्था छ ।

संभावना: थवाड गाउँपालिकामा रहेका कुल २१७२ घरपरिवार मध्ये ढुंगा माटोको जोडाइ भएका २१५४ घर छन् । तर हाल कुनै पनि करदाताले सम्पत्ति कर तिरेको अवस्था छैन । यिनीहरूलाई करको दायरामा ल्याउँन सक्ने हो भने सालाना सरदर रु १०,००,००० सम्म कर अशुली हुँने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरू: घर र घरले चर्चेको जग्गा सहित मिलाई लिईने एकिकृत सम्पत्ति कर गाउँपालिकाको सबै भन्दा महत्वपूर्ण, भरपर्दो र दिनानुदिन बढ्दै जाने राजश्वको क्षेत्र हो । यसका लागि गाउँपालिकाले आफ्नो प्रशासनिक तथा नीतिगत क्षेत्रमा सुधार गरी घर जग्गा मूल्यांकन परिपाटी र घर धनीहरूलाई करको दायरामा ल्याउँने नीति बनाउँनु जरुरी छ । वार्षिक आर्थिक ऐनमा जनताको कर तिर्न सक्ने क्षमताका

आधारमा करको दर निर्धारण गर्ने तथा जनताको घरदैलो सेवालाई तिब्रता दिई कर तिर्न जनतालाई उत्प्रेरित गर्ने कार्यहरु गर्नु जरुरी छ ।

ख. भूमिकर (मालपोत)

मालपोत पनि गाउँपालिकाको अर्को महत्वपूर्ण र दिगो आय स्रोत हो । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ५६ ले स्थानीय सरकारलाई खेति योग्य जमिनको मालपोत संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: थवाङ गाउँपालिकामा आ.व. २०७६/२०७७ मा रु.१०,४९,७१७ तथा आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. १२९७६९६ संकलन भै आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु. ८,१५,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

संभावना: थवाङ गाउँपालिका १९१.०७ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल ओगटेको छ तर जमिनको उपयोग बारे एकिन तथ्यांक नभएता पनि घर जग्गाले चर्चेको जमिन एकिन गरी सम्पत्ति करकार लाई छुट्याएर बाँकी बाट भूमि कर (मालपोत) लिनु पर्ने हुन्छ । आ.व. २०७७/२०७८ मा रु.१२९७६९६ मालपोत उठेको भए पनि पछिल्लो वर्ष घटेको अवस्था छ । सामान्यतया जग्गा धनीहरु नियमित रुपमा मालपोत नतिर्ने हुँदा यस्तो अवस्था आएको हुँन सक्छ । तर पनि विलम्ब शुल्क लिने व्यवस्था गरेमा मालपोत बाट उठ्ने राजश्व पनि बढ्ने संभावना रहन्छ ।

सुधार गर्नु पर्ने कुराहरु: जग्गाको गुणस्तर र मूल्याङ्कनको आधारमा न्यूनतम दर निर्धारण गर्नु पर्ने अवस्था छ । गाउँपालिकाले वडा कार्यालयबाट मालपोत संकलन गरिआएको र संकलित मालपोत रकम वडा सचिवहरुले गाउँपालिकाको राजश्व शाखामा हरेक महिनामा दाखिला गर्ने गरेका छन् । उपरोक्त विवरणलाई राजश्व शाखाले सफ्टवेयरमा अद्यावधिक गर्न थालेको छ ।

गाउँपालिकाले भू-उपयोग नीति तयार गरी सो अनुसार बाटो तथा बजारको सुविधाका आधारमा जग्गाको वर्गिकरण गरी सम्पत्ति कर लगाउन छुट्याएको जमिन बाहेक खेतीयोग्य जमिन लाई सिंचाई सुविधा, बाटोको सुविधा, उत्पादन र उत्पादकत्वका आधारमा प्रगतिशिल मालपोत दर निर्धारण गरी गाउँ सभाबाट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने र अविबलम्ब शुल्क लिने गरेमा वर्तमानको राजश्व बढाउन सकिने संभावना छ ।

ग. घर बहाल कर:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४को दफा ५७ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा जोसुकैले पनि बनाएका भवन, पसल, गोदाम, ग्यारेज, टहरा, कारखाना, खाली जमिन, पोखरी जस्ता संरचनाहरु बाहालमा दिएको अवस्थामा गाउँपालिकाले त्यस्तो बाहालमा कर लगाउन पाउने प्रावधान छ ।

वर्तमान अवस्था: घर जग्गा बहाल कर गाउँपालिकाको वृद्धि हुँदै जाने अर्को महत्वपूर्ण स्रोत हो । यस थवाङ गाउँपालिकामा घर बहाल कर बाट आ.व. २०७६/२०७७ मा रु.१,१६,३१३ तथा आ.व.२०७७/२०७८ मा रु. १२३३३० संकलन भै आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु. १००,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ । तर गाउँपालिका सँग वर्तमान अवस्थाको घर जग्गा बहालमा लगाउनेको तथ्यांक नभएको र बहाल कर अशुली उत्साहजनक भएको पाईदैन ।

संभावना: गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार पालिकामा जम्मा १२७ उद्यम व्यवसाय भएका र राजश्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशालाका अवसरमा सहभागिहरूले गरेको अनुमान अनुसार करिव २०० उद्यम व्यवसाय रहेको अनुमान छ । यस्ता उद्योग तथा व्यवसाय मध्ये कति भाडामा छन् भन्ने तथ्यांक पालिकासँग छैन । त्यसै गरी सरकारी तथा अर्ध-सरकारी कार्यालयहरू, बैंक वित्तीय संस्थाहरू, शिक्षण संस्थाहरू पनि प्रशस्तै छन् । तसर्थ घर बहालमा बस्नेको लगत संकलन गरी एकिकनका साथ धर जग्गा भाडाको विवरण तयार पार्ने हो भने यस स्रोतबाट पनि आन्तरिक आयमा सुधार गर्न सकिने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष: कतिपय घरधनीहरूले घर बहाल दिने गरेका तर व्यवसाय गर्ने र कार्यालयहरू बाहेक अन्य अनौपचारिक क्षेत्रकाले बहाल लिएको घरको कर उठ्न नसकेको अवस्था भएको हुँदा निम्न सुधारका कार्य गर्न जरुरी छ ।

- घर बहालको प्रचलित दर कायम गर्ने
- बहालवाला घरहरूको लगत तयार गर्ने
- लगत तयार गर्नु पूर्व सूचना संप्रेषण गर्ने
- कर दातालाई स्व-घोषणा गर्ने अवसर दिने ।

घ. व्यवसाय कर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५८ ले गाउँपालिका लाई गाउँ क्षेत्रमा व्यापार व्यवसाय वा सेवा तथा कारोवार गरेर बस्नेलाई पूँजी र कारोवारका आधारमा व्यवसाय कर लगाउने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: थवाङ गाउँपालिकामा व्यवसाय कर बाट आ.व. २०७६/२०७७ मा रु.३,५९,५०० तथा आ.व. २०७७/२०७८ मा रु.१,७५,२४० संकलन भई आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु.३,००,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ । तर गाउँपालिकासँग हाल जम्मा २६ उद्यम व्यवसायको दर्ता भएको र अनुमानित १७४ जति बिना दर्ता तथा बिना ईजाजत व्यवसाय क्षेत्रमा संचालनमा रहेको अनुमान छ ।

करको संभावना: गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार यस गाउँपालिकामा विभिन्न स्तरका २६ वटा उद्यम व्यवसायहरू संचालनमा रहेका तथ्यांक छ भने बजार क्षेत्रमा थपै व्यवसायहरू दर्ता पनि नगरी कारोवारमा संलग्न रहेको अवस्थामा छन् । तसर्थ दर्ता अभियान संचालन गरी वा दर्ता नभएकाको लगत संकलन गरी दर्ता तथा नविकरणलाई तिव्रता दिँदा यस क्षेत्रको राजश्व उल्लेख्य रूपमा वृद्धि हुने देखिन्छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष: कानूनतः कुनै पनि व्यवसाय दर्ता तथा दर्ता भएकाले सालाना नविकरण गर्नु पर्ने कानुनिय दायित्व भित्र पर्दछ । तसर्थ यस गाउँपालिकाले व्यवसाय र करको दायरामा नआएकालाई दायरामा ल्याई व्यवसाय दर्तालाई अभिप्रेरित गर्ने, व्यवसाय नविकरणलाई ताकेता गर्ने, रेडियोमा सूचना दिने र पत्रपत्रिकामा नाम दिने जस्ता कार्यहरू गरी यो क्षेत्रको व्यापक सुधार गर्नु पर्ने अवस्था छ ।

ड. जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ६१ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्र भित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, कानुनले निषेध गरेका बाहेक अन्य जीवजन्तुको हाड,

सीड, प्वाँख, छाँलाको व्यवसायिक उपयोग गरेमा गाउँपालिकाले जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर लगाउँन पाईने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: यस गाउँपालिकामा हाल जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर लगाईएको भए तापनि ज्यादै न्युन मात्रामा संकलन भएको अवस्था छ । आ.व. २०७५/२०७६ मा कुनै कर उठेको छैन भने आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. १०६,९५० संकलन भएको देखिन्छ । त्यसैगरी आ.व. २०७६/२०७७ मा रु.७५०० र चालु आ.व. आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु. १,५०,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

कर संभावना: यस गाउँपालिका क्षेत्रमा जडिबुटी उत्पादन तथा व्यवसायिकरण हुँने भएतापनि पालिका क्षेत्रमा विभिन्न कवाडि वस्तुहरुको उत्पादन तथा व्यवसायिकरण धेरै हुँने गरेको छ र मरेका वा मारेका वा जिउँदा पशुपंछिका हाड, सिँग, प्वाँख, छाँला संकलन गरी व्यवसायिक कारोवार गर्ने बाट अझ बढि कर उठाउँन सक्ने संभावना रहेको छ ।

त्यसै गरी जलजला क्षेत्रमा धार्मिक मेलाका बेलामा बोका चढाउँने कार्य हुँदा सालाना सरदर रु ७ लाख सम्म राजश्व उठेने गरेको हुँदा सो क्षेत्रमा करको बढि संभावना रहेको अवस्था छ ।

च. साना सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)

साना सवारी साधनको संचालन अनुमतीको अधिकार गाउँपालिकामा निहित छ । तर पालिका क्षेत्रमा त्यस्ता साधनहरु रहेपनि करको दायरामा ल्याउँन सकिरहेको अवस्था छैन ।

वर्तमानको अवस्था: गाउँपालिका क्षेत्रमा त्यस्ता साना सवारी साधन खासै नभएको अवस्था छ ।

कर संभावना: यस गाउँपालिका भित्र यो क्षेत्रको करको संभावना हाललाई छैन ।

छ. विज्ञापन कर:

विज्ञापन ऐन, २७६ को दफा ४ अनुसनर सार्वजनिक स्थानमा देखिने गरी हार्डिङ्ग बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न स्थानीय सरकार सँग स्वीकृति लिनु पर्ने प्रावधान छ । त्यसैगरी सोहि ऐनका दफा ६ ले विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर र अवधिबारे स्थानीय तहको कानून अनुसार हुँने भनि व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: थवाड बजार र अन्य स्थानहरुमा सीमित मात्रामा हार्डिङ्गबोर्ड राखेर विज्ञापन भएको अवस्था भएतापनि हाल सम्म यो क्षेत्रलाई पालिकाले करको दायरामा ल्याई नसकेको हुँदा विज्ञापन बापत यस गाउँपालिकामा कुनै आय भएको छैन ।

कर संभावना: यस पालिकाको बजार क्षेत्र रहेको र भैरहेका विज्ञापनहरुलाई नियमित मात्र गर्दा पनि केहि मात्रामा राजश्व उठ्ने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष: गाउँपालिका क्षेत्र भरी रहेका विज्ञापनहरुको लगत संकलन गरी त्यस्ता विज्ञापन कर्तालाई करको दायरामा ल्याउँनु पर्ने ।

३.३.२ गैर कर राजश्व

क. मनोरञ्जन कर

स्थानीय सरकारलाई आफ्नो क्षेत्र भित्र संचालन हुँने विभिन्न मनोरञ्जन बापत कर दिन पाउने कानुनी अधिकार छ ।

वर्तमान अवस्था: यस थवाङ गाउँपालिकामा हाल सम्म मनोरञ्जन करबाट कुनै शूलक नउठेको अवस्था र आगामी आ.व.का लागि पनि कुनै अनुमान गरेको अवस्था छैन ।

करको संभावना: बढ्दो सहरकिरण र आम मानिसको चाखका आधारमा मनोरञ्जन व्यवसाय फस्टाउँदो भएतापनि हात हातमा डिजिटल प्रविधिले गर्दा सार्वजनिक मनोरञ्जनको विकास खासै भएको अवस्था नभएकले यो क्षेत्रबाट हाल करको संभावना छैन ।

ख. अन्य कर तथा विक्रि:

प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्रि बापत आउने करलाई गाउँपालिकाले अन्य कर अन्तरगत कर लिन पाउने व्यवस्था स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ६२ (क) मा व्यवस्था छ । यसमा वन ऐन, २०७६ र नेपाल सरकारले जारी गरेको ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा उत्खनन्, व्यवस्थापन र विक्रि सम्बन्धि मापदण्ड, २०७७ आकर्षित हुन्छ । यस कर अन्तरगत स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि, काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि, वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रिबाट प्राप्त आय, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग शुल्क पर्दछन् ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७८ ले अन्य कर तथा विक्रिका सन्दर्भमा गाउँपालिका भित्र उत्पादन भै बाहिर निकासी हुँने पशुजन्य, वनजन्य र नदीजन्य उत्पादनका लागि करको दर रेट निर्धारण गरेको अवस्था छ । तर हाल सम्म ठेक्का लाग्न नसकि यो क्षेत्रबाट यो पालिकामा हा सम्म केनै राजश्व उठ्न सकेको अवस्था छैन ।

अन्य विक्रिको संभावना: यो पालिकामा हाल सम्म अन्य अन्य विक्रि अन्तरगत कुनै राजश्व संकलन नभएतापनि १५००० घन फिट ढुंगा विक्रि गर्न सकिने संभावना लाई हेर्दा यो क्षेत्र पनि कर संभावनाको क्षेत्रका रूपमा लिन सकिन्छ । यसका अतिरिक्त थवाङका १००० किसान व्यवसायिक आलु खेतीमा संलग्न छन् र वार्षिक ४५०० मे.टन जति आलु बाहिर निर्यात गर्ने गरेको अवस्था छ र यसलाई पनि करको दायरामा ल्याउन सकिने संभावना छ ।

तालिका ५ उत्खनन् योग्य नदीजन्य पदार्थको विवरण

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन् स्थल	वस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्रि मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१	वडा नं ५, ३, २ र १	ढुङ्गा	४५०० घन मिटर अर्थात १५८७६० घन फिट	प्रति घन फिट रु ८	१५००० घन फिट
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्रहरु: स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य जन्य वस्तुको विक्रि प्रवर्द्धनका लागि नदि क्षेत्रबाट आफुखुसी ढुंगा संकलन गर्ने परिपाटी बन्द गरी यसलाई कानुनि दायरामा ल्याई ठेक्का लगाउनु पर्ने अवस्था देखिन्छ ।

यसका अतिरिक्त थवाङ गाउँपालिका भित्र करिब १००० किसान व्यवसायिक आलु उत्पादन गर्ने र वार्षिक करिब ४५०० टन निर्यात हुँने हुँदा यसका खरिदकर्ता लाई खरिद तथा निर्यात अनुमति दिई प्रति १०० किलो को रु १०० का दरले निर्यात शुल्क लिनेगरी पालिकाले आर्थिक ऐनमा समावेश गरी कार्यविधि बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

ख. बहाल बिटौरी शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५९ अनुसार स्थानीय तहले आफुले निर्माण र संचालन र रेखदेख गरेका हाट, बजार, पसल वा सरकारी जग्गामा निर्मित संरचनाको उपयोग गरेवापत बहाल बिटौरी लिन पाउँने प्रावधान छ भने सेहि ऐनको दफा ९७ मा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रमा रहेका सरकारी, सामुदायिक वा सार्वजनिक सम्पत्तिको रेखदेख, मर्मत संभार तथा संरक्षण गर्नुपर्ने जिम्मेवारी पनि उल्लेख छ ।

वर्तमान अवस्था: थवाङ गाउँपालिकाबाट यस प्रकारका संरचना नभएको भनि करको दर पनि निर्धारण नगरेको र कर संकलन पनि नभएको तथा चालु आ.व. मा अनुमान पनि नगरिएको जानकारी दिएको छ । तर जलजला क्षेत्रको धार्मिक मेलामा काटिएको बोकाको टाउकाको संख्याका आधारमा बाहाल बिटौरी संकलन गरी आ.व. २०७६/७७ मा रु ३१५००० आ.व. २०७७/७८ मा रु ३३०००० संकलन भै चालु आ.व.का लागि रु ६,००,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

बहाल बिटौरीको संभावना: यो अवस्था चालु रहने संभावना देखिएको छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष: मेला बाट प्राप्त राजश्वका अतिरिक्त गाउँपालिकाले सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गामा अव्यवस्थित बरोबास गर्नेको लगत संकलन गरी त्यसरी बसोबास गर्नेहरुलाई करदाता शिक्षा प्रदान गरी करको दर निर्धारण गरी करको दायरामा ल्याउनु पर्ने ।

ग. नक्सा पास दस्तुर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा २७ ले नगर तथा गा.पा. क्षेत्रमा भवन तथा कुनै पनि संरचना बनाउँदा नक्सा पास नगराई निर्माण गर्न नहुने कुरा उल्लेख छ भने सोहि ऐन को दफा ३३(४) मा भवन निर्माण गर्दा लाग्ने दस्तुर पालिकाले तोके बमोजिम हुने व्यहोरा उल्लेख छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाले यो क्षेत्रलाई हाल सम्म करको दायरामा ल्याई नसकेको अवस्था छ ।

दस्तुरको संभावना: यस गाउँपालिका क्षेत्रमा हाल ढुंगा र माटोले बनेका २१७२ घरधुरीहरु रहेका र पक्क घरहरु निर्माणको गति बढ्दै गएको बाटोसँग जोडिएका स्थानहरुमा पनि बजारिकरण तिब्ररूपमा वृद्धि हुँदै गएको अवस्था छ । तर अझै पनि स्थानीयमा घरको नक्सा पास गराउनु पर्ने भन्ने चेतना आई नसकेको अवस्था छ । तर जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन र नागरिकको सुरक्षाको कोणबाट भवन निर्माण संहिता तथा मापदण्ड तयार गरी त्यसलाई कार्यान्वयन गर्दै पहिलेनै निर्माण भैसकेकालाई पनि एक पटकका लागि लगतमा दर्ता गराउन न्यूनतम दररेट निर्धारण गरी गाउँपालिका बाट एउटा नीति तयार गरी कार्यान्वयन गर्दा शुल्कको संभावना बढिनै देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्र: भवन निर्माण मापदण्ड तयार गर्ने र सो अनुसार अनिवार्य नक्सा पास गराउनु पर्ने व्यवस्था कडाईका साथ पालना गराउने र भए नभएको अनुगमन गर्ने, पहिलेनै निर्माण भएका लाई न्यूनतम शुल्कमा अभिलेखिकरण गराउन पाउने नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था लागु गर्नुपर्ने ।

घ. दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) अ(६) ले स्थानीय तहलाई उद्यम, तथा व्यवसायिक फर्म तथा घ वर्गका निर्माणइजाजत दर्ता, अनुमति तथा नवीकरणको अधिकार प्रदान गरेको छ । त्यसै गरी सहकारी ऐन २०७४ अनुसार सहकारीहरुको दर्ता तथा नवीकरणको अधिकार पनि स्थानीय तहलाई दिएको छ । यी कार्यका लागि स्थानीय तहलाई शुल्क तोक्न र लिन पाउने अधिकार छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाले आर्थिक ऐन २०७८ मा उद्योग/व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरणका लागि पूँजिका आधारमा शुल्क निर्धारण गरेको छ । तर गाउँपालिकाले हालसम्म यस क्षेत्रबाट राजश्व संकलन गर्न सकेको अवस्था छैन ।

शुल्कको संभावना: दर्ता तथा नवीकरणको दायरामा नआएका करिव निर्माण व्यवसायी, बैंक तथा सहकारी संस्थाहरु दर्ता प्रकृत्यामा ल्याई वार्षिक नवीकरणलाई अनिवार्य गरी अनुगमनमा तिब्रता ल्याएमा यो क्षेत्रबाट पनि राजश्व संकलन हुने संभावना छ ।

सुधारको क्षेत्र: पूर्व सूचना सहितको अनुगमनमा तिब्रता ल्याई हालसम्म दर्ता नगरी व्यवसाय गर्नेहरूलाई दर्ता अभियाननै संचालन गरी दर्ता गराउने र दर्तापछि नविकरण नगर्नेहरूलाई पनि अनुगमन गरी नविकरण अनिवार्य गर्न लगाउनु पर्ने ।

ड. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर:

गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका घर जग्गाको स्वामित्व हस्तान्तरण गर्दाको रजिष्ट्रेशन दस्तुर उठाउने अधिकार हाल सम्म स्थानीय सरकारलाई दिईएको छैन र मालपोत कार्यालय बाट उठेको रकमको ६० प्रतिशत गाउँपालिका लाई मासिक रुपमा प्राप्त हुने गरेको छ । यस्तो दस्तुर यस गाउँपालिका लाई आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. ३७३४९४३६ र आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. ४६७५०७३२ प्राप्त भएको छ भने चालु आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु. शुन्य अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

च. सिफारिस तथा प्रमाणिकरण दस्तुर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) घ(७) ले गाउँपालिका लाई कानून बमोजिम गर्ने सिफारिस र दफा १२ (ड) ले वडाहरूलाई विभिन्न ३६ प्रकारका सिफारिसको अधिकार प्रदान गरेको छ र यस्तो सिफारिस गरे वापत गाउँपालिकाले तोकेको दररेट अनुसार सिफारिस दस्तुर लिन पाउने प्रावधान छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाले सबै प्रकारका सिफारिस तथा प्रमाणिकरणको लागि आर्थिक ऐन, २०७८ अनुसार सिफारिस तथा प्रमाणिकरणका लागि दस्तुरको दर तोकेको अवस्था छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७६/२०७७ मा रु.६३७४३० तथा आ.व. २०७७/२०७८ मा रु.४२४३९० र चालु आ.व. २०७८/२०७९ को लागि रु.४०३००० राजश्व संकलन अनुमान गरेको अवस्था छ ।

दस्तुर संभावना: सिफारिस तथा प्रमाणिकरण पालिका तथा वडाहरूको नियमित कार्य भएका हुँदा यस्तो राजश्व नियमित संकलन हुन सक्ने देखिन्छ ।

छ. व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब सहित) शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) च(३) अनुसार स्थानीय तहले जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद, बसाईसराई जस्ता घटनाको दर्ता तथा स्थानीय घर परिवारको लगत तथा पंजिकरण गर्ने कार्य गर्नुपर्ने हुन्छ । साथै राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पंजिकरण ऐन, २०७६ को दफा १७(२) अनुसार पंजिकरणका लागि वडा कार्यलयले प्रमुखको रुपमा कार्य गर्नु पर्ने र घटनाको ३५ पछि दर्ता गर्न आउनेलाई बिलम्ब शुल्क लाग्ने व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: यस गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता वापत आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. १०९६५५ संकलन भए पछि आ.व. २०७७/२०७८ मा कुनै राजश्व संकलन नभएको तथा चालु आ.व.का लागि अनुमान पनि नभएको अवस्था छ ।

शुल्कको संभावना: यो गाउँपालिकाको नियमित आयको स्रोत हो ।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्र: गरीब तथा विपन्न र सीमान्तकृत वर्गलाई बिलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुँने देखिन्छ ।

ज. सेवा शुल्क (फोहरमैला संकलन तथा सरसफाई, पार्किङ्ग शुल्क, समेत)

स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय तहलाई फोहरमैला संकलन, पार्किङ्ग स्थलको व्यवस्था एम्बुलेन्स सेवा, आदिको व्यवस्था गरी से सोवा वापत शुल्क लिन पाउँने व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: यो पालिकामा हाल सम्म पार्किङ्ग शुल्क तथा फोहरमैला संकलन शुल्क संकलन भएको तथ्यांक पाईएन ।

शुल्कको संभावना: गाउँपालिकाले फोहरमैला संकलन गरी व्यवस्थापन गर्ने, सडक र बजार सरसफाई गर्ने कार्यलाई तिब्रता दिएर सेवाग्राहीसँग संवाद गरी शुल्कको दायरामा ल्याउन सके यो क्षेत्र पनि राजश्व संकलनको एक क्षेत्र बन्न सक्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्र: खासमा गाउँपालिकाले निम्न विषयमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ,

- बजारको सरसफाई तथा फोहरमैला संकलन र व्यवस्थापन गर्दा घर घनी तथा व्यवसायीहरूसँग संवाद गरी दर निर्धारण गरेर निर्धारित दरमा संकलन तथा व्यवस्थापन शुल्क लिनु पर्ने

झ. न्यायिक दण्ड जरिवाना

संविधान तथा प्रचलित नियम कानूनको कार्यान्वयन, नियमन गर्ने कुरा स्थानीय सरकार संचालन ऐनको परिच्छेद ८ अनुसार न्यायिक कार्य सम्बन्धि व्यवस्था कार्यान्वयन र अन्य खरिद जस्ता कार्यमा गाउँपालिकाले दण्ड, जरिवाना तगा जफत जस्ता कार्यहरु गर्नुपर्ने अवस्था आउँन सक्छ ।

वर्तमान अवस्था: यस गाउँपालिकामा प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफतको लागि दररेट निर्धारण नभएको तथा राजश्व संकलन पनि नभएको अवस्था छ र राजश्व संकलन पनि नभएको अवस्था छ ।

आयको संभावना: यो पनि गाउँपालिकाको नियमित स्रोत हो र आर्थिक ऐन बाट करको दर निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्नु जरुरी छ । तर यसमा आयको अनुमान गर्न कठिन हुन्छ ।

ञ. वन पैदावारको विक्रि (सामुदायिक वन) बाट प्राप्त रकम:

स्थानीय सरकार संचाल ऐनको दफा ६२ (ख) मा व्यवस्था भए अनुसार सामुदायिक वनका उपभोक्ताले आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना स्थानीय तहबाट स्वीकृत गराउँनु पर्ने र त्यसबाट भएको आम्दानीको १० प्रतिशत स्थानीय तहको संचित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: हाल सम्म यस पालिकामा यो शिर्षकबाट कुनै पनि आय भएको छैन र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह हाल सम्म गाउँपालिकाको करको दायरामा आउन सकेको अवस्था छैन ।

आय संभावना: पालिका भरीका सामुदायिक तथा ग्वालादारी वन उपभोक्ता समूहसँग संवाद गरी कार्य योजना स्वीकृत गर्ने बखत तिनीहरूको आयबाट १० प्रतिशत संचित कोषमा दाखिला गर्नु पर्ने गरी गाउँपालिकाले प्रावधान तयार गरेमा यो क्षेत्रबाट पनि आय संभावना देखिन्छ ।

सुधारको क्षेत्र: यो क्षेत्रलाई करको दायरामा ल्याउँन गाउँपालिकाबाट निम्न कार्यहरू गरिनु उपयुक्त हुन्छ,

- सामुदायिक वन तथा **ग्वालादारी** वन उपभोक्ता समूहको लगत तयार गर्ने ।
- लगत तयार गर्दा प्रत्येक सामुदायिक तथा ग्वालादारी वनले ओगटेको क्षेत्र, उपभोक्ताको विवरण, वार्षिक आय व्यय समेतको विवरण अद्यावधिक गर्ने
- सबै उपभोक्ता समूहसँग संवाद गरी करको दायरामा ल्याउँने ।

ट. पर्यटन तथा मेला शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन को दफा ६२ (१) मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा संचालनमा रहेका विविध मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलहरूका लागि पर्यटन शुल्क लिन पाउँने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिका आय विवरण अनुसार हाल सम्म यस क्षेत्रलाई करको दायरामा ल्याई राजश्व संकलन गरेको अवस्था छैन ।

शुल्क संभावना: यस पालिका क्षेत्रको जलजला क्षेत्रमा सालाना लाग्ने धार्मिक मेलाका समय बाहेक अन्य समयमा वार्षिक सरदर ५००० पर्यटकहरू आउँने हुँदा जलजला क्षेत्रलाई व्यवस्थित गरी पर्यटन शुल्क लिन व्यवस्था गरेमा यो क्षेत्र पनि राजश्वको संभावना बोकेको क्षेत्रको रूपमा रहने अवस्था छ ।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्र: जलजला क्षेत्रको सुधार र खानेपानी तथा शौचालयको व्यवस्था गरी पालिकाको आर्थिक ऐनबाट करको दर निर्धारण गरी कर संकलन गर्नुपर्ने ।

परिच्छेद ४: गाउँपालिकाको आय संकलनको संस्थागत क्षमता र आय संकलनको वर्तमान अवस्था

४.१ गाउँपालिकाको राजश्व परिचालन सम्बन्धि नीति

थवाङ गाउँपालिकाको आ.व. २०७८/२०७९ का लागि आन्तरिक राजश्व परिचालनका लागि निम्न अनुसारका नीतिहरू लिएको छ ।

- कर प्रशासनलाई चुस्त र छरितो बनाउने
- कर दाताको लगत दुरुस्त बनाउने
- सरलिकृत कर प्रणालीको विकास गरी आन्तरिक स्रोतको परिचालनमा जोड दिने
- राजश्वका स्रोतहरूको पहिचान गरी राजश्व संकलन प्रणालीलाई थप सुधार गर्ने
- नागरिकले तिरेको करको सदुपयोग सुनिश्चित गर्ने
- संकलित करको विवरण र उपयोगबारे नियमित रूपमा सार्वजनिक गर्ने

यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाले आन्तरिक राजश्व सुधारका लागि निम्न कुरामा सुधार गर्ने अठोट गरेको छ,

- सम्पत्ति कर र घरबहाल करको दायरामा नआएकालाई दायरामा ल्याउने
- दर्ता तथा अनुमति बिनाका व्यवसाय शुन्य बनाउने गरी सबै व्यवसायलाई दर्ता गर्न दर्ता अभियान संचालन गर्ने
- साना सवारी साधनको कर दायरा बढाउने
- सामुदायिक वन भित्रको पैदावार विक्रिलाई पालिकाको राजश्व दायरामा ल्याउने
- राजश्व प्रशासनमा सुधार गरी जनताले अनुभूति गर्ने गरी सुशासन युक्त बनाउने
- गाउँपालिकाले उपयोग गर्न नसकी रहेका तर उच्च संभावना विद्यमान रहेका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने गरी राजश्वको दायरामा ल्याउने

४.२ राजश्व आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.२.१ गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासन

यस गाउँपालिकामा राजश्व परामर्श समितिको व्यवस्था छ र राजश्व शाखाको अलग्गै व्यवस्था नभै लेखा शाखाबाटै राजश्व शाखाको कार्य गर्ने गरेको अवस्था छ । गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासनलाई सुधार गर्नु पर्ने विषय चालु आ.व. को नीति तथा कार्यक्रमा पनि उल्लेख गरिएको छ । यसलाई अझै प्रभावकारी बनाउन सहायक पाचौं तहको कर्मचारीको जिम्मेवारीमा अलग्गै राजश्व शाखा स्थापना गरी, पटक पटक क्षमता विकास, कर शिक्षालाई जनस्तर सम्म लैजाने, अनुगमनको व्यवस्था गर्ने तथा सरोकारवालहरूसँग अन्तरक्रिया गर्ने जस्ता कार्यहरू गर्नु पर्ने छ । त्यसै गरी कर प्रशासनलाई बढि प्रभावकारी बनाउन हरेक क्षेत्रका करदाताको लगत लिने र अद्यावधिक गर्ने र कर प्रशासनमा वडा स्तर सम्मै काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रतिवेदन लेखन तथा

करदाता मैत्री व्यवहारबारे क्षमता विकास गर्ने जस्ता विषयमा सुधार गर्नु पर्ने हुन्छ । यस गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासनको संस्थागत अवस्था र योजना निम्न अनुसार छ ।

तालिका ६ राजश्व प्रशासनको संस्थागत विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजश्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ, छैन ?	लेखा शाखा बाट हेर्ने गरेको	छुट्टै राजश्व शाखा स्थापना गर्नु पर्ने
राजश्व शाखामा कुन तहका कति दरबन्दी छन् ? र हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छ ?	लेखा शाखाबाट तह ५ ले हेर्ने गरेको	तह ५ वा ६ को दरबन्दी साथ छुट्टै राजश्व शाखा स्थापना गर्नु पर्ने
राजश्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन ?	छैन	कार्य विवरण तयार गर्नु पर्ने
कर्मचारीहरूलाई उनीहरूको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छ, छैन ?	छैन	लिखित रूपमा जिम्मेवारी तोकिनु पर्ने
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?	छ	अभू व्यवस्थित गर्नु पर्ने
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	छैन	पालिका देखी वडा सम्म राजश्वको सफ्टवेयरमा लैजानु पर्ने
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?	केहि छैन	क्षमता विकास गरिनु पर्ने
राजस्व परिचालनका लागि वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?	वडाले लिन पाउँने राजश्व संकलन गरी बैंक खातामा जम्मा गर्ने अख्तियारी दिईएको छ ।	वडामा सचिव भन्दा अर्को व्यक्ति लाई राजश्व संकलनको जिम्मेवारी दिनु पर्ने
ख) राजश्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरूको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, वहाल आदि	कुनै पनि स्रोतको अभिलेख छैन	अभिलेख व्यवस्थापन जरुरी छ
गाउँ/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरूको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	स्थायी सम्पत्ति नभएको	
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रूपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ, छैन ?	छैन	सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन व्यवस्था गरिनु पर्ने
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?	उठेको कर मासिक दाखिला हुन्छ र चुहावटको संभावना	सफ्टवेयरमा लैजानु पर्ने

	न्यून छ	
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?	व्यवस्था छ	
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ ?	यस्तो व्यवस्था छैन	छुट र जरिवानाको व्यवस्था हुनु पर्ने
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?	केहि छैन	कर बारे पालिकामा खासै चासो नभएको र अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था नभएको
गाँउ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?	छ	
राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली अवस्थाको अनुगमनको व्यवस्था के छ ?	केहि छैन	अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्नु पर्ने
सार्वजनिक निजी साभेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	केहि छैन	यो योजना अवधिमा खासै केहि गर्न नसकिने
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ बोर्ड, वेबसाईट आदि)	केहि छैन	शिक्षामूलक तथा प्रचार प्रसार गर्नु पर्ने
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागीता कस्तो छ ?	समिक्षा पनि भएको छैन र सहभागिता पनि हुने गरेको छैन	अबदेखि कर दाता प्रतिनिधिको सहभागितामा करको दर निर्धारण गर्ने तथा करको समिक्षा गर्ने परिपाटी बसाल्नु पर्ने
राजश्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरू आदि)	समिति छ र वर्षमा एक पटक मात्र बैठक बस्ने गरेको अवस्था छ ।	समितिको बैठक नियमित गरी यसको प्रभावकारिता बढाउँदै लैजानु पर्ने अवस्था छ ।
राजश्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	सहभागिता गराईएको छैन	सहभागिताको पहल गर्नुपर्ने
राजश्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	राम्रो छ	
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	उठेको राजश्वको अभिलेख छ तर कुन शिर्षक बाट कति भन्ने अभिलेख छैन	शिर्षकगत अभिलेखको परिपाटिको थलनी गर्नुपर्ने ।
गाँउ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	छैन	त्रैमासिक रूपमा सार्वजनिक गर्नुपर्ने ।
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरेको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संवोधन भएका छन् ?	छ	निरन्तरता दिनु पर्ने ।

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

तालिका ७ राजश्व परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ	छ	भएको	भएको
	भूमि कर (मालपोत)	छ	नभएको	नभएको
	सम्पत्ति कर	छ	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	नभएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	छ	नभएको	नभएको
	व्यवसाय कर	छ	भएको	धेरै नभएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छ	नभएको	नभएको
	विज्ञापन कर	छैन	नभएको	नभएको
	मनोरञ्जन कर	छैन	नभएको	नभएको
	ख.	अन्य गैर कर राजश्व		
स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि		छ	छ	सामान्य भएको
काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि		छैन	छैन	छैन
वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि बापतको आय				
नक्सापास दस्तुर		छ	नभएको	नभएको
व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क		छ	छ	छ
बहाल विटौरी शुल्क		छैन	नभएको	नभएको
पार्किङ्ग शुल्क		छैन	नभएको	नभएको
अस्पताल संचालन		छैन	नभएको	नभएको
फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क		छ	नभएको	नभएको
स्थानीय खानेपानी महसुल		छ	नभएको	नभएको
स्थानीय विद्युत महसुल		छ	भएको	अति सामान्य भएको
केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क		छैन	नभएको	नभएको
निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि		छैन	नभएको	नभएको
मूल्यांकन सेवा शुल्क		छ	नभएको	नभएको
दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वरगको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म	छ	भएको	भएको	

	आदि)			
	दुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीदुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	भएको	भएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	छ	नभएको	नभएको

श्रोत: थवाङ गा.पा.

४.४ राजश्व परिचालनका सवालहरु

नेपालको संविधान तथा कानूनले प्रदान गरेको आर्थिक अधिकार उपयोग गर्न पालिकाहरुले राजश्वको उपयोगिता र यसको संवेदनशीलतालाई सहत्व दिई योजनावद्ध प्रयास गर्न जरुरी छ ।

४.४.१ संभावनाको क्षेत्रबाट पनि कर संकलन हुँन नसक्नु: यस पालिकामा करको संभावना भएका क्षेत्रबाट राजश्व संकलन गर्नलाई पनि केहि नीतिगत केहिमात्रामा दक्ष कर प्रशासनको अभाव, करको दायरा तथा दरमा अलमल, करको क्षेत्र विस्तार तथा अनुगमनको अभाव जस्ता सवालहरु देखिएका छन् ।

४.४.२ कर नीतिको कार्यान्वयन: गाउँपालिकाले लिएको कर नीतिलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि रणनीतिक कदम चाल्न अझै नसक्दा कतिपय करदाता करको दायरामा आउँन सकेका छैनन् । जस्तै घरबाहाल कर पाउँने कतिपय घर धनी करको दायराबाट मुक्त छन् भने दर्ता नगरी व्यवसाय गर्नेहरु पनि दायराबाट मुक्त छन् ।

४.४.३ कर तिर्ने संस्कारको विकासको मुद्दा: त्यसै गरी जनतामा कर तिर्ने संस्कारको विकास भैनसकेको अवस्था एकातिर छ भने संस्कारको विकास गर्न सामान्य कर शिक्षाको व्यवस्था नगरिएको अवस्था छ ।

४.४.४ करदाताको लगत तथा अनुगमन: नियमित कर संकलन हुँनु पर्ने सम्पत्ती तथा व्यवसाय कर, जो गाउँपालिकाको प्रमुख आय स्रोतका रूपमा रहेका छन्, त्यस्तालाई पनि करको दायरामा सबैलाई समेट्न नसकेको अवस्था छ र दायरा विस्तार गर्न लगत संकलन तथा करदाताको अभिलेख अद्यावधिक गर्नु पर्ने कार्यहरु पनि हुँन सकेको छैन ।

४.४.५ कानुनी दुविधा: कतिपय कानूनहरुको तालमेल नमिल्दा पनि करको दायरा विस्तार गर्न नसकिएको अवस्था छ जस्तै स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ६२ (ख) ले सामुदायिक वनको विक्रिको आयबाट बाट स्थानीय तहले १० प्रतिशत राजश्व पाउँने कुरा उल्लेख छ भने वन ऐन, २०७६ ले सो किटान गरेको छैन । यस्ता दुविधालाई सरोकारवालाहरुसँग बसेर समझदारी बनाउन अति जरुरी छ ।

४.४.६ अभिलेख व्यवस्थापन तथा स्रोतका प्राथमिकिकरण: करदाताको अभिलेख अद्यावधिक गर्नु कर प्रशासनको प्रमुख कार्य पनि हो । तर सम्पत्ति कर, बाहाल कर, व्यवसाय कर जस्ता करको दायरा व्यापक भएको क्षेत्रका करदाताको लगत संकलन र विवरण अद्यावधिक नहुँदा अबका दिनमा केकति राजश्व कुन क्षेत्रबाट उठ्न सक्छ भन्ने कुरा अनुमान गर्न असजिलो अवस्था छ । यस कारण संभावित स्रोतको प्राथमिकिकरण गरेर राजश्व संकलनलाई तिब्रता दिन असहज बनेको छ ।

४.४.७ पारदर्शिता र जवाफदेहिता: पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुशासनको मूल कडि हो । राजश्व प्रशासनलाई पारदर्शि र जवाफदेही बनाउँन गाउँपालिकाले आफ्नो आय व्ययको विवरण आवधिक रुपमा विभिन्न संचार माध्यम बाट प्रकाशित गरी सार्वजनिक गर्नाले पालिका प्रति जनविश्वास बढ्न जान्छ ।

परिच्छेद ५: गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना

५.१ स्थानीय राजश्व सुधार तथा परिचालनको परिकल्पना

परिकल्पना

थवाङ गाउँपालिकाको चालु आ.ब.को कुल अनुमानित आन्तरिक राजश्व आयमा योजनाको अन्त्य सम्ममा उल्लेख्य रूपमा वृद्धि गर्ने

चालु आ.ब.को अनुपातमा राजश्व वृद्धि २८.५ प्रतिशतले बढ्ने

करको दायरामा वृद्धि गर्ने

पालिकाको आर्थिक स्थायित्व, दिगोपना र अत्यावश्यक कार्यका लागि आर्थिक स्रोतमाथीको परनिर्भरता न्युनिकरण हुने ।

पालिकाको बजेटको आकार वृद्धि गर्ने

पालिकाको आर्थिक स्थायित्व, दिगोपना र अत्यावश्यक कार्यका लागि आर्थिक स्रोतमाथीको परनिर्भरता न्युनिकरण हुने ।

जनताको विकासको माग अझ बढि संवोधन गर्ने

पालिकाका जनताको आर्थिक समृद्धि ल्याउन र पालिकाको सोच पुरा गर्न सकिने ।

५.२ स्थानीय तहहरूले राजश्व सुधार र परिचालनका सैद्धान्तिक मान्यताहरू

स्थानीय सरकारहरू जनताका घरदैलोका सरकारहरू हुन । तसर्थ देशको भूगोल र जनता स्थानीय सरकारका नजिक छन् । संघियता बलियो बनाउन स्थानीय सरकार बलियो हुनु जरुरी छ । स्थानीय सरकार बलियो हुँन जनतालाई सोभै फाईदा पुग्ने काम गर्नु जरुरी छ । जनतालाई प्रत्यक्ष फाईदा पुऱ्याउन केहि निश्चित सोचहरूको विकास हुँन जरुरी छ र सोच पुरागर्न काम गर्नु पर्ने र काम गर्न पैसा चाहिने भएको हुँदा सधैको परनिर्भरतालाई कमशः घटाउँदै आन्तरिक स्रोत माथीको निर्भरता बढाउँदै जानु पर्ने जरुरी भएको छ ।

जनताको घरदैलोको सरकारका रूपमा जनताका माग तथा आवश्यकता संवोधन गर्नु स्थानीय सरकारको दायित्व भित्र पर्दछ । संविधानको अनुसूचि ८ अन्तरगत एकल तथा अनुसूचि ९ अन्तरगत संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बिचका साभ्ना अधिकारले समग्रमा जनताको चौतर्फी विकाससँग जेडिएका स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि तथा पशुपंछी, खानेपानी तथा सरसफाई, फोहरमैला व्यवस्थापन, विपद् व्यवस्थापन, आय आर्जका अवसर सिर्जना, रोजगारीका अवसर सिर्जना, यातायात लगायत अन्य आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधारको विकास जस्ता जन सरोकारका विषयमा काम गर्न संविधानले कार्य जिम्मेवारी निर्धारण गरेको अवस्था एकातिर छ भने स्थानीय प्रतिनिधिले स्थानीय सँग गरेका बाचाहरू पुरा गर्नुपर्ने अवस्था अर्कातर्फ छ । तसर्थ विकास

व्यवस्थापनलाई जनताले महशुस गर्ने गरी जहाँ आवश्यक प्यो त्याहि लगानी गर्ने स्वयत्ता सुनिश्चित गर्न स्व-आर्जनबाट मात्र संभव हुन्छ ।

स्थानीय सरकारहरूले जनताका माग तथा आवश्यकता अनुसारका सेवा सुविधा प्रवाह गर्न आफ्नै नियन्त्रणको स्रोत साधनले मात्र संभव हुन्छ । तसर्थ स्थानीय चासो संबोधन गर्न स्थानीय स्रोत परिचालन बिना संभव छैन । यसैले स्थानीय राजश्व परचालनले स्थानीय सरकारहरूलाई जनताप्रति उत्तरदायी पनि बनाउदै लैजाने र स्थानीय विकासको गतिमा दिगोपना पनि आउने संभावना रहन्छ । तर यसका लागि कर तिर्ने संस्कारको विकास, कर तथा गैरकर प्रशासनमा सुधार, कर तथा गैरकर सुशासनमा सुधार र कर तिर्ने सेवामा सुधारको आवश्यक छ ।

माथि भनिए भैं स्थानीय तह संचालनमा आन्तरिक राजश्व संकलन अतिनै आवश्यक विषय हो तर यो सँग सेवा प्रवाह जोडिएको हुन्छ । अर्थात राजश्व संकलन र सेवा प्रवाह अन्तर सम्बन्धित विषय हुँन् र सँग सँगै कार्यान्वयन हुनु जरुरी छ । तसर्थ एक जिम्मेवार सरकारको रूपमा स्थानीय सरकारले जन सरोकारका विषयमा लगानी गर्न पनि राजश्व सुधार अपरिहार्य छ । तर राजश्व संकलन तथा परिचालनमा सुधारका केहि निश्चित सिद्धान्तहरूलाई अवलम्बन गर्न पनि उत्तिकै जरुरी छ । त्यसकारण यस पालिकाको राजश्व सुधार र परिचालन कार्य विशेष गरी निम्न सैद्धान्तिक मान्यताहरूमा आधारित हुँनेछ ।

१. स्थिरताको मान्यता: स्थानीय तहलाई आफ्ना विकासका गतिविधिहरू निरन्तर परिचालन गर्न आफ्नै स्रोतको बजेट हुनु अनिवार्य हुँन जान्छ । यसका लागि ऐन, नियम र संविधानले दिएको दायरा भित्र रहनु पनि उत्तिकै जरुरी हुन्छ भने जनताको कर तिर्ने क्षमता र पालिकाको विकास तथा सेवा प्रवाहले जन चाहनालाई आकर्षित गरेको हुँनु पर्दछ । पालिकाको सेवा प्रवाह र सुशासनमा जनता सन्तुष्ट छन् भने र आर्थिक समृद्धिका विकासका गतिविधि बाट स्थानीय जनता सन्तुष्ट छन् भने कर तिर्न जनताले बोझको रूपमा महसुस गर्दैनन् भने कर तिर्ने संस्कारको विकास गर्न सकिन्छ । कर तथा गैरकर प्रशासन र सुशासनमा सुधार गरी कर सेवामा सुधार भएमा पालिकाको आन्तरिक आयमा स्थायित्व प्रदान हुन्छ । आयको स्थिरताले पालिका आर्थिक रूपमा सवल तथा सक्षम भएपछि स्थानीय विकासको क्रम अगाडी बढाउन सहज हुन्छ ।

२. करदाताको क्षमतामा आधारित: राजश्व सुधार तथा परिचालनको अर्को मान्यता हो करदाताको कर तिर्न सक्ने क्षमता । पालिकाका विकास गतिविधि र जनताको क्षमतामा अन्तर सम्बन्ध रहन्छ । तसर्थ पालिकाको बजेट परिचालन जनताको आयआर्जन बढाउने तर्फ केन्द्रित गरी जनताको आर्थिक हैसियत बढाउदै कर तथा गैरकरको दायरा र दर जनताको तिर्न सक्ने क्षमता अनुकुलन बनाउदै राजश्वमा सुधार गर्ने मान्यतामा अडिग हुँनेछ ।

३. करदाता मैत्री कर तथा गैर कर प्रशासन:: कर तथा गैर कर प्रशासन तथा सुशासन र कर सेवालालाई जनमैत्री हुँनु पर्ने करको अको महत्वपूर्ण सिद्धान्त लाई अंगिकार गरिने छ ।

४. समानताको सिद्धान्त: कर तथा गैर करका दरहरूमा कसै प्रति भेदभाव नगरी समता र समानताको अवधारणा अनुसार कर प्रशासनलाई अगाडी बढाईनेछ ।

५. **पारदर्शिता:** पारदर्शिता सुशासनको एक महत्वपूर्ण पाटो हो । यो पालिकाले कर तथा गैर कर को दर तथा दायरा वृद्धि तथा कर संकलन र परिचालन लाई पूर्ण पारदर्शि बनाउँन कुनै कसरता बाँकी राख्ने छैन ।

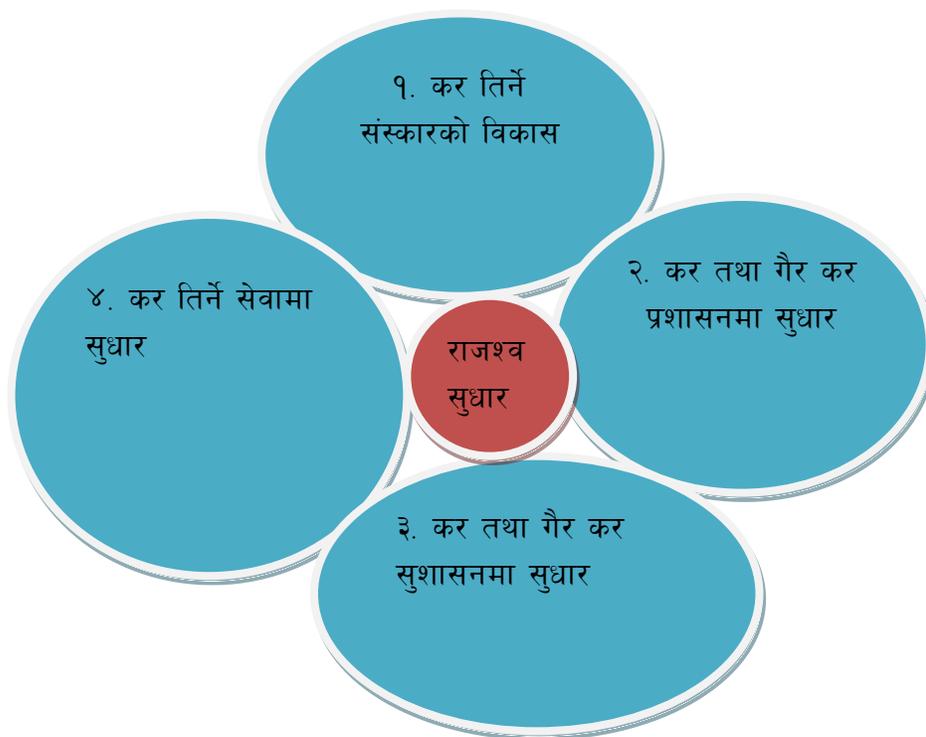
६. **जवाफदेहिता:** यो पालिका राजश्व संकलन र परिचालनमा संविधान, कानून र स्थानीय जनता प्रति पूर्ण जवाफदेहिता कायम राख्नेछ ।

७. **विकासको आवश्यकता केन्द्रित:** यो पालिका आन्तरिक राजश्व संकलन तथा परिचालनलाई एक प्रकृयाको रूपमा मात्र नलिई जनताको विकासको चासो संबोधन गर्ने तर्फ केन्द्रित हुनेछ । जनताको आय तथा रोजगारी बढाउने गतिविधिमा लागि केन्द्रित गरी कर तिर्ने हैसियत बढाउनेमा बढि केन्द्रित हुनेछ ।

८. **सार्वजनिक उत्तरदायित्वको सिद्धान्त:** स्थानीय तहहरु स्थानीय जनता प्रति उत्तरदायी हुने हुँदा राजश्व संकलन र परिचालन प्रति सार्वजनिक उत्तरदायित्वबाट विचलित हुनेछैन ।

५.३ मुख्य सुधारका पक्ष:

यस पालिकाको राजश्व सुधार र परिचालनबाट निम्न चार पक्षको सँग सँगै सुधार गरिने छ ।

५.४. आगमी तीन वर्षे राजश्व संकलन रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका ८ राजश्व सुधार सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. कर तिर्ने संस्कारको विकास गरिनेछ	<ul style="list-style-type: none"> ● सम्बन्धित क्षेत्रका करदाताहरूको लगत संकलन गर्ने ● संकलित लगत लाई नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने ● कर दाताको नाम नामेसी समय समयमा प्रकाशित गर्ने ● करदाता तथा तिनका प्रतिनिधिहरूसँग नियमित अन्तरकृया गर्ने ● करको दर निर्धारण गर्दा करदाता प्रतिनिधिहरूसँग समन्वय गर्ने ● नियमित रूपमा नयाँ करदातालाई करदाता शिक्षा प्रदान गर्ने ● नियमित र बढि कर तिर्ने करदातालाई वार्षिक रूपमा सार्वजनिक समारोहका विचमा सम्मान गर्ने ● ज्यादै साना करदाताको मनोबल उच्च पार्न पनि साना करदाता मध्ये नियमित र समयमै कर तिर्ने करदातालाई उच्च सम्मान गर्ने
२. कर तथा गैरकर प्रशासनमा सुधार गरिने छ ।	<ul style="list-style-type: none"> ● राजश्व शाखालाई स्तरोन्नती गरी कम्तिमा ६ तहको अधिकृतको मातहतमा राख्ने व्यवस्था गर्ने ● साधन स्रोत र उपकरणले सुसज्जित बनाउने (खास गरी नियमित अनुगमनका लागि सवारी साधनको उपलब्धता) ● गाउँपालिका तथा वडा स्तरमा राजश्व संकलनमा संलग्न कर्मचारीहरूलाई नियमित रूपमा क्षमता विकास गर्ने
३. कर तथा गैरकर सुशासनमा सुधार ल्याईनेछ ।	<ul style="list-style-type: none"> ● कर तथा गैरकरका दायरा र दर वृद्धि गर्नु पर्दा सम्बन्धित क्षेत्रका करदाता प्रतिनिधिहरूसँग समन्वय गरी निर्णय लिने ● गाउँपालिकामा संकलन भएको कर कसरी उपयोग भएको छ सोको नियमित रूपमा गाउँपालिकाको वेबसाईट वा अन्य माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने । ● कर तिरेको भरपर्दो र कार्यालयबाट प्रमाणित भएको रसिद दिईने छ ।
४. कर तिर्ने सेवामा सुधार गरिनेछ ।	<ul style="list-style-type: none"> ● कर तिर्ने करदातालाई कर तिर्न आउँदा उचित आदरका साथ व्यवहार गर्ने ● छिटो सेवा प्रदान गरिनेछ । ● धेरैजस्तो कर संकलनलाई वडास्तरमा केन्द्रित गरिने छ । ● व्यापार कर, फोहरमैला संकलन कर तथा अन्य संभव भए सम्म धेरै प्रकारका करहरू घरदैलो बाटै संकलन गरिने छ ।
५. राजश्व सम्बन्धि नीति नियममा सुधार गरी आन्तरिक राजश्वको दायरा फराकिलो बनाईने छ	<ul style="list-style-type: none"> ● पालिकाबाट राजश्व बारे आवश्यक नीति नियम तथा ऐन बनाई वा भैरहेकालाई समय सापेक्ष सुधार गरी व्यवहारिक बनाउदै लगिने छ । ● जनताको कर तिर्न सक्ने क्षमताका आधारमा करका दरहरू विश्लेषण गरी निर्धारण गरिनेछ । ● थप राजश्वका स्रोतहरूको अध्ययन गरी संभाव्यताका आधारमा करको दायरा बढाउदै जाने ● सम्पत्ति मूल्यांकनलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा गरिने छ । ● करका स्रोतहरूको तथ्यांक अद्यावधिक गरिनेछ ।

५.५ राजश्व सुधार कार्ययोजना

५.५.१. कर राजश्व सुधार कार्ययोजना

तालिका ९ कर राजश्व सुधार योजना

कर राजश्वका शिर्षक	करको दर, दायरा तथा अन्य सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु	समयावधी	जिम्मेवारी
१.१. सम्पत्ती कर	१. पालिका भरिका सबै घरहरुको लगत संकलन गर्ने	आ.व. २०७८/०७९ तथा आ.व. २०७९/८० भित्र	गाउँ कार्यपालिका
	२. घर जग्गाको वर्गीकरण गर्ने		
	३. कर दाताहरु सँग छलफल गर्ने		
	४. कार्यपालिका बाट करको दर निर्धारण गर्ने		
	५. करदाता शिक्षा प्रदान गर्ने		
६. राजश्व संकलन गर्ने कर्मचारी र वडा अध्यक्षहरु लाई राजश्व परिचालन बारे अनुशिक्षण प्रदान गर्ने			
१.२ घरबहाल कर	१. घरधनीहरुलाई घर बाहाल बारे स्व-घोषणा गर्न सूचना र उत्प्रेरित गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउँ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	२. आवश्यक परे लगत संकलन गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउँ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	३. घर धनीहरु सँग बाहाल कर बारे छलफल गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउँ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	४. सर्वपक्षिय सहमतिमा बाहाल कर निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउँ सभा र राजश्व समन्वय समिति
१.३ व्यवसाय कर	१. दर्ताको दायरामा नआएका व्यवसायिहरुलाई दर्ता उत्प्रेरित गर्न सूचना जारी गर्ने	निरन्तर	लेखा (राजश्व शाखा) वडा कार्यालयहरु र कार्यपालिका
	२. दर्ता नभएकाको लगत संकलन गर्ने	निरन्तर	
	३. दर्ता अभियान संचालन गर्ने	निरन्तर	
	४. व्यवसाय नविकरणलाई ताकेता गर्ने	निरन्तर	राजश्व शाखा, वडा कार्यालयहरु र गाउँकार्यपालिका
	५. आवश्यक परे अनुगमन गरी दर्ता भै नविकरण नगरेका तथा दर्तानै नभएकाको लगत संकलन गर्ने	निरन्तर	राजश्व शाखा, वडा कार्यालयहरु र गाउँकार्यपालिका
	६. संकलित लगतलाई अभिलेखिकरण गर्ने	निरन्तर	राजश्व शाखा, वडा कार्यालयहरु र गाउँकार्यपालिका

१.४ विज्ञापन कर	१. बजारका विज्ञापन दाताहरुसँग अन्तरकृया गर्ने	आ.व. २०७९/८० को शुरु सम्ममा	कार्यपालिका र राजश्व शाखा
	२. भैरहेका लाई उनिहरुलाई करको दायरामा ल्याउने	आ.व. २०७९/८० को शुरु सम्ममा	कार्यपालिका र राजश्व शाखा
	३. आईन्दा पूर्व स्वीकृति बेगर विज्ञापन बोर्डहरु राख्न नपाउने कानुनि व्यवस्था गर्ने	आ.व. २०७९/८० को शुरु सम्ममा	कार्यपालिका र राजश्व शाखा

५.१.२. गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना

तालिका १० गैर कर राजश्व सुधार योजना

गैर कर राजश्वका शिर्षक	करको दर, दायरा तथा अन्य सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु	समयावधी	जिम्मेवारी
२.१ वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि बापतको आय	स्थानीय सरकार संचालन ऐन को दफा ६२ (ख) र वन ऐन २०७६ बिच सा.वनको आयको १० प्रतिशत स्थानीय तहले लिन पाउने विषय सरोकारवालाहरु सँगको संवाद बाट निस्क्यौल गर्ने ।	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका र राजश्व (लेखा शाखा)
	सामुदायिक तथा ग्वालादारी वनको विक्रिबाट कर लिने नीति नियम निर्माण गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका र राजश्व (लेखा शाखा)
	सामुदायिक तथा ग्वालादारी वन समूहले वनजंगलको विक्रि बाट उठाएको रकमबाट केहि प्रतिशत गाउँपालिका लाई दिन पहल गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका र राजश्व (लेखा शाखा)
	पालिका र त्यस्ता वन समूह बिच अन्तरकृया गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका र राजश्व (लेखा शाखा)
	सहमतिमा दररेट निर्धारण गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका र राजश्व (लेखा शाखा)
२.२ नक्सापास दस्तुर	भवन निर्माण मापदण्ड तयारी लाई अन्तिम रुप दिने	एक वर्ष भित्र	प्राविधिक शाखा र कार्यपालिका
	हाल बनि सकेका सबै घरहरुको न्युनतम शुल्कमा अभिलेखिकरण गर्न नीति नियम तयार गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, प्राविधिक शाखा र राजश्व (लेखा शाखा)
	सर्व पक्षिय तवर बाट अभिलेखिकरणको दर रेट निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका
	नया निर्माण हुने भवनहरुको मापदण्ड अनुसार नक्सा पास गर्न नक्सा पास दस्तुर निर्धारण गर्ने	एक वर्ष भित्र	प्राविधिक शाखा र कार्यपालिका
	निर्धारित दरमा नियमानुसार नक्सा पासकार्य कार्यान्वयन गर्ने	एक वर्ष भित्र	प्राविधिक शाखा र कार्यपालिका

	विभिन्न सिफारिस र प्रमाणिकरण दस्तुर चालु राख्ने	एक वर्ष भित्र	वडाहरु, प्राविधिक तथा लेखा (राजश्व) शाखा
२.३ मूल्यांकन दस्तुर	मूल्यांकन मापदण्ड र सोको दस्तुर निर्धारण गर्ने	एक वर्ष भित्र	प्राविधिक शाखा र कार्यपालिका
	राजश्व संकलन गर्ने		राजश्व शाखा
२.४ फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	१. घर तथा पसल धनीहरुलाई फोहरमैलाको कर लाग्ने बारे जानकारी दिने	आगामी आ.व. को शुरुमा	राजश्व शाखा गाउँपालिका
	२. करको दायरामा आउनु संवाद गर्ने	आगामी आ.व. को शुरुमा	राजश्व र गाउँपालिका
	३. गाउँपालिकाले तोकेको शुल्क तिरी फोहर व्यवस्थापन गर्ने	आगामी आ.व. को शुरुमा	राजश्व र शहरी विकास शाखा

५.१.३. राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधार कार्ययोजना

तालिका ११ प्रशासन तथा सुशासन सुधार योजना

राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधी	जिम्मेवारी
३.१ पालिकामा राजश्व शाखा स्थापना गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका
३.२ राजश्व परिचालनका लागि सफ्टवेर बनाई पालिका देखी वडा सम्म लागु गर्ने		कार्यपालिका र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३.३ करदाता अभिलेख व्यवस्थित गर्ने		
३.४ राजश्व संकलन गर्ने कर्मचारी लाई राजश्व सुशासन सम्बन्धि क्षमता विकास गर्ने	एक वर्ष भित्र	गाउँपालिका
३.५ राजश्व उठाउने जिम्मा सचिव बाट वडाको अन्य कर्मचारी लाई जिम्मा दिने ।	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका
३.६ राजश्व आय व्यव त्रैमासिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका र राजश्व शाखा

५.१.४. स्थानीय तहले उपयोग गर्न नसकी रहेका तर उच्च संभावना विद्यमान रहेका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने

तालिका १२ राजश्व संभावना पहिचान

राजश्वका उच्च संभावनाका क्षेत्रहरू	संभावित करदाता	समयावधी	जिम्मेवारी
उच्च संभावनाको क्षेत्र: १ आलु निर्यात			
४.१ पालिकाको विभिन्न वडामा करिब १००० परिवार व्यवसायिक आलु उत्पादन गरी सरदर प्रति परिवार प्रतिवर्ष ४५ क्विण्टल निर्यात गर्दछन् । सो लाई करको दायरामा ल्याउने नीति निर्माण गर्ने	१००० को ४५०० टन निर्यात	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका
४.२ संकलक व्यापारिहरूलाई व्यापार अनुमतिको दायरामा ल्याउने		एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका
४.३ संकलन तथा निर्यातको परिमाण अनुसार करको दर निर्धारण गर्ने		एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका
४.४ राश्व संकलन गर्ने		एक वर्ष भित्र	राजश्व शाखा
उच्च संभावनाको क्षेत्र: २ पर्यटन शुल्क			
४.५ जलजला उच्च पर्यटन संभावना बोकेको धार्मिक तथा पर्यटकिय क्षेत्र हो । यसको पर्यटकीय अवस्थालाई सुधार गरी वर्षमा ३ पटक हुने मेला बाहेक अघि पछि करिब वार्षिक ५००० सम्म पर्यटक आउने अवस्था रहेको हुँदा, <ul style="list-style-type: none"> • पर्यटन शुल्क बारे नीति निर्माण गर्ने • सर्वपक्षिय ढंग बाट शुल्क निर्धारण गर्ने • पर्यटन शुल्क संकलन गर्ने 	५००० पर्यटक	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका र राजश्व शाखा

परिच्छेद ६: अपेक्षित नतीजा

यो राजश्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन हुँदा गाउँपालिका लाई निम्नअनुसार राजश्व आयमा सुधार हुँने छ।

६.१ राजश्व वृद्धि:

यो योजना कार्यान्वयन भएपछि निम्न शिर्षकमा करदाता थप भै राजश्व वृद्धि हुनेछ।

तालिका १३ राजश्व वृद्धि योजना

कर तथा गैर कर क्षेत्र	हालका करदाता	आ.व. २०७७/२०७८ मा संकलित राजश्व रु.	थप हुँने करदाता	पहिले वर्ष थप हुँने राजश्व रु.	दोस्रो वर्ष थप हुँने राजश्व रु.	तेस्रो वर्ष थप हुँने राजश्व रु.
१. कर राजश्व तर्फ						
सम्पत्ति कर	०	०	२१५६	२५००००	७५००००	१००००००
व्यवसाय कर	२६	१७५२४०	१७४	५०००००	६०००००	७०००००
घर बहाल कर		१२३३३०		११००००	१२१०००	१३३१००
जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर		७५००		१६५०००	१८१५००	१९९६५०
विज्ञापन कर	०	०	०	५००००	५५०००	६००००
२. गैरकर राजश्व तर्फ						
सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रि	०	०		३५००००	३८५०००	४२३५००
फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	०	०		४००००	४४०००	५००००
अन्य कर (आलु)	०	०	०	२०००००	२५००००	४०००००
नक्सा पास दस्तुर	०	०	२१५६	४०००००	४४००००	४८४०००

६.२ राजश्व प्रशासन तथा सुशासनमा सुधार:

यस गाउँपालिकाको पालिका स्तर देखी वडा स्तर सम्मको राजश्व प्रशासनको सुधारको आवश्यकता भएको हुँदा आवश्यकताको आधारमा प्रशासन र सुशासनमा निम्न अनुसार सुधार भएको हुँनेछ,

- हाल राजश्व शाखाको कमा पनि लेखा शाखाबाट भैरहेकोमा अब पालिकाको वर्तमान राजश्व प्रशासन को जिम्मेवारी तह ५ को कर्मचारीको नेतृत्वमा रहने गरी अलगगै राजश्व शाखा स्थापना हुँनेछ ।
- पालिका देखी वडा वडा सम्मका राजश्व संकलनमा खटिएका कर्मचारीको सममय समयमा आवश्यकताका आधारमा क्षमता विकास हुँनेछ ।
- राजश्वको दायरा वृद्धि गर्न करदाताहरुको पहिचान, लगत संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन भै करदाताको संख्या वृद्धि भएको हुँने छ ।
- करका दर र दायराको निर्धारण गर्दा करदाता प्रतिनिधीहरूसँग प्रशस्त संवाद र समन्वय गरिने छ ।
- करको आय व्यय विवरण नियमित सार्वजनिक भएको हुँने छ ।
- आन्तरिक आयको उपयोगबारे पनि नियमित सूचना प्रवाह हुँने छ ।

परिच्छेद ७: आगामी तीन वर्षको राजश्व प्रक्षेपण

७.१ राजश्व प्रक्षेपणको आधारहरू

७.१.१ एकिकृत सम्पत्ति कर वृद्धि:

यो गाउँपालिका भित्र २१५६ घरपरिवार छन् भने एउटा घरधनीले पनि आज सम्म एकिकृत सम्पत्तिकर तिरेको अवस्था नभएकोमा करको दायरामा नआएका २१५६ घरपरिवार क्रमशः करको दायरामा आउने संभावनाका आधारमा सम्पत्ति करको प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.२ घरजग्गा बहाल करमा वृद्धि:

घर बाहालकरका करदाताको एकिन संख्या पालिकासँग नभएको र पालिका बाट जानकारी पाए अनुसार हालसम्म केवल संस्थागत रूपमा भाडामा दिईएका तथा व्यवसाय दर्ता र नविकरणका लागि मात्र तिर्न बाध्य भएको अवस्थामा मात्र घरबहाल कर तिर्ने गरेको तर अनौपचारिक क्षेत्रका लागि भाडा दिने घर धनीहरूले बाहाल कर नतिर्ने गरेको हुँदा बजार क्षेत्रमा अन्य घर धनीहरू अबै पनि करको दायरामा नअनाएका हुँदा तिनिहरूलाई क्रमशः दायरामा ल्याउँदा बाहाल कर तिर्ने करदाताको संख्या बढ्न सक्ने अनुमानका साथ यो क्षेत्रको आय बढ्ने आँकलन गरिएको छ ।

७.१.३ व्यवसाय कर वृद्धिको आधार:

व्यवसाय कर पालिकाको अर्को प्रमुख आय स्रोत हो, तर बजारको परिदृश्य भन्दा फरक प्रकारको करदाताको रेकर्ड देखिएको छ । राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालाका सहभागीको अनुमान अनुसार कम्तिमा पनि २०० व्यवसायी यो पालिकामा भएका मा केवल २६ ले मात्र व्यवसाय दर्ता गराएका र नविकरण चाँही सो अनुसार पनि नभएको हुँदा करिव १७४ छुट भएको करदातालाई करको दायरामा ल्याउन सकिने अवस्था भएको हुँदा यो क्षेत्रमा पनि राजश्व वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.४ जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर वृद्धिको आधार:

गाउँपालिकाले यो क्षेत्रलाई हाल सीमित रूपमा करको दायरामा ल्याएको तर आ.व. २०७८/७९ को अनुमानमा रु. १,५०,००० को आँकलन गरिएको छ, तर विगतको गती हेर्दा सो भन्दा ज्यादै न्युन भएको हुँदा यो क्षेत्र पनि पालिकाको करको महत्वपूर्ण स्रोत भएको हुँदा न्युनतम मात्रामा प्रथम वर्ष रु. १,६५,००० देखी क्रमशः बढ्दै जाने गरी यो क्षेत्रको राजश्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.५ विज्ञापन करको वृद्धिको आधार:

विज्ञापन कर पनि कानुनले तोकेको गाउँपालिकाको अर्को महत्वपूर्ण कर राजश्वको क्षेत्र हो । खास गरी शहर बजार भएका स्थानमा यो क्षेत्रले राजश्वको प्रशस्त संभावना बोकेको हुन्छ । तर हाल सम्म पनि यो क्षेत्र करको दायरामा नआएको हुँदा यो पालिका क्षेत्र भित्र बजार क्षेत्र पनि भएको र बजारको परिदृश्य अनुसार साईनबोर्ड तथा होर्डिङ्ग बोर्डका माध्यम बाट विज्ञापन भएको अवस्था भएको हुदा यस क्षेत्रबाट पनि राजश्व संकलन को संभावना देखिएको हुँदा रु. ५०,००० देखिनै आय प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.६ सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रि बाट राजश्व वृद्धिको आधार:

गाउँपालिका बाट हाल सम्म यस क्षेत्र लाई राजश्वको दायरामा ल्याई नसकोको अवस्था छ । तर पालिका भित्रका सामुदायिक तथा ग्वालादारी वन तथा यिनीहरुको क्षेत्रफल लगायत वार्षिक आय व्ययको विवरण समेत पालिकामा नभएको हुँदा यसलाई पनि अब उप्रान्त पालिकाको कर राजश्वको क्षेत्रमा ल्याउने कार्य योजना बनाईएको हुँदा यस क्षेत्रलाई पनि आय संभावनाका रुपमा अन्य विक्रि भित्रै राखी प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.७ फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क वृद्धिको आधार:

गाउँपालिकाले फोहरमैला व्यवस्थापनमा कार्य गरिरहेको तर राजश्व संकलनलाई दायरामा नल्याएको अवस्था छ । तर यो पनि राजश्वको महत्वपूर्ण क्षेत्र भएको हुँदा कार्ययोजना अनुसार यस क्षेत्रलाई पनि राजश्व प्रक्षेपणमा राखी योजनाको दोस्रो वर्ष देखी न्युनतम रुपमा राजश्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.८ नक्सा पास दस्तुर वृद्धिको आधार:

पालिका भित्रका भवन निर्माणको नक्सा पास दस्तुर राजश्वको अर्को महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । यस पालिकाले विगत वर्षहरु देखीनै नक्सा पास दस्तुर हाल सम्म पनि नउठाएको हुँदा राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालामा छलफल भए अनुसार पहिले निर्माण भएका घरहरुको नक्सा पास नभएको र हाल पनि पास गर्ने परिपाटी नबसेको हुँदा एक पटक लगत राख्ने प्रयोजनका लागि भए पनि पुराना निर्माण भएका भवनहरुको न्युनतम दस्तुरमा भवन नक्सा पास गरिदिने र अब उप्रान्त नया निर्माण लाई अनिवार्य गर्ने कार्ययोजना बने अनुरूप यो क्षेत्रलाई बढि संभावनाको क्षेत्रका रुपमा लिई राजश्व वृद्धि सहित प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.९ अन्य

अन्य विक्रिबाट प्राप्त (आलु निर्यात) पालिका भरीमा करिब १००० किसान व्यवसायिक आलु उत्पादनमा छन् र वार्षिक सरदर ४५०० मे.टन. आलु निर्यात हुँने हुँदा निर्यात शुल्क वापतको राजश्व संकलन गर्न सकिने अवस्था भएको हुँदा यसलाई राजश्वको दायरामा राखी प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.२ तीन वर्षको आय तथा राजश्व प्रक्षेपण

आगामी तीन वर्षको पालिकाको समग्र आय र सो भित्र आन्तरिक राजश्वको वृद्धिको कुरा गर्दा आन्तरिक राजश्व वृद्धिलाई माथी ७.१ को आधारमा र अन्य राजश्व बाँडफाट तथा अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरणको हकमा पालिकाले चालु आ.व. २०७८/२०७९ को अनुमान लाई आधारमानी तलको तालिका अनुसार राजश्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका १४ राजश्व प्रक्षेपण

बाँडफाँट भै आउने तथा अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण							
राजश्व शिर्षक	संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान	चालु आ.ब.को अनुमान रु		प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
		२०७६/७७	२०७७/७८	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने रकम							
१४४११	राजश्व बाँडफाँट भई प्राप्त हुने आय (मु.अ.कर)	०	३८६९६९६०	२८६१३०००	०	०	०
१४४२१	राजश्व बाँडफाँट भई प्राप्त हुने आय (अन्तःशुल्क)	०	५७४७२२१	२८६१३०००	०	०	०
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	०	०	०	०	०
१४१५७	बाँडफाँट भई प्राप्त हुने दहत्तर बहत्तर विक्री	०	०	०	०	०	०
१४५२९	अन्य आय	०	०	०	०	०	०
१३३१०	अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण	०	२०२७६३०००	२७६८९४१३६	२९०७३८८४३	३०५२७५७८५	३२०५३९५७४
१३३११	समानिकरण अनुदान	०	७२७३००००	७२२८००००	७५८९४०००	७९६८८७००	८३६७३९३५
१३३१२	सःशर्त अनुदान	०	१०८६५९०००	१५७२२५१३६	१६५०८६३९३	१७३३४०७१२	१८२००७७४८
१३३१३	विशेष अनुदान	०	८२०००००	१९७०००००	२०६८५०००	२१७९९२५०	२२८०५२१२.५
१३३१४	समपूरक अनुदान	०	१३१७४०००	२७६८९०००	२९०७३४५०	३०५२७९२२.५	३२०५३४७८.६
कुल जम्मा बाँडफाँट रकम, अन्य आय र अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण		०	२४७२०७१८१	३३४१२०१३६	२९०७३८८४३	३०५२७५७८५	३२०५३९५७४
आन्तरिक स्रोतबाट प्राप्त हुने वा भएको							
शिर्षक	कर तथा गैर करका दायराहरु	चालु आ.ब.को अनुमान रु		प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
		२०७६/७७	२०७७/७८	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	
११३१३	एकिकृत सम्पत्ति कर	०	०	०	२५००००	७५००००	१००००००
११३१४	भूमिकर (मालपोत)	१०४९७१७	१२९७६५६	९१५०००	१००६५००	११०७१५०	१२१७८६५

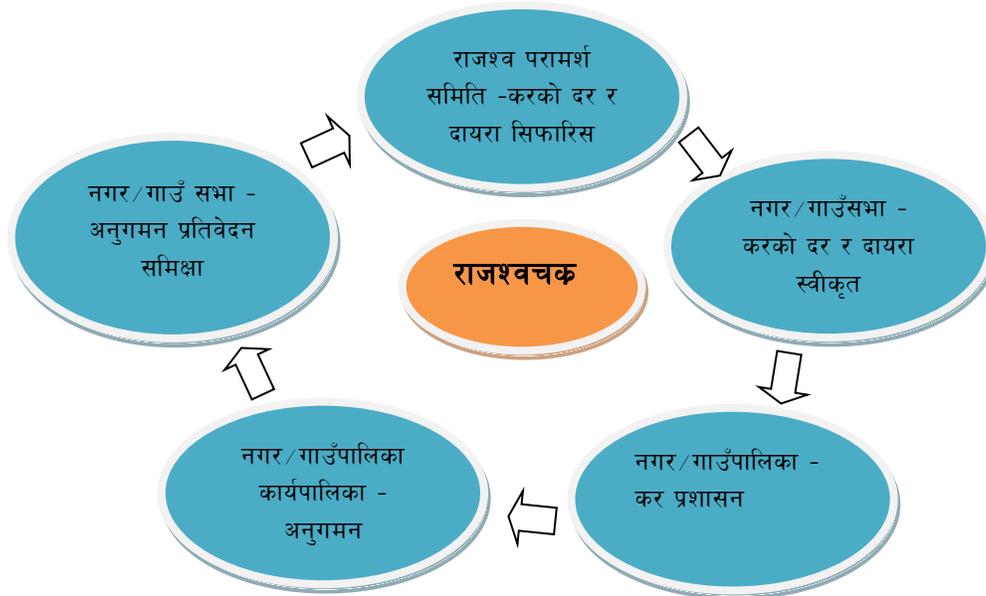
११३२१	घर बहाल कर	११६३१३	१२३३३०	५००००	५५०००	६०५००	६६५५०
११३२२	बहाल विटोरी	३१५०००	३३००००	७०००००	७७००००	८४७०००	९३१७००
११४५१	साना सवारी साधन कर	०	०	०	०	०	०
११६३२	अन्य कर (कवाडी कर) अखेटोपहार, जडिबुटी र जीवजन्तु	१०६९५०	७५००	५००००	५५०००	६०५००	६६५५०
१४१५१	व्यवसायकर	३५९५००	१७५२४०	३०००००	५०००००	६०००००	७०००००
१४२१३	अन्य बिकि बाट प्राप्त (आलु निर्यात) राजपत्र बिकि आदि	०	१६५००	६००००	२०००००	२५००००	४०००००
१४२१९	हुंगा, वालुवा र गिटी	०	०	०	१२००००	१३२०००	१४५२००
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	७५००	०	०	२५०००	३००००	४००००
१४२२४	परिक्षा शुल्क	०	१२१९२१	०	०	०	०
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	०	३९७२००	३०००००	३३००००	३६३०००	३९९३००
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	०	०	०	४०००००	४४००००	४८४०००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	६३७४३०	४२४३१०	४०३०००	४४३३००	४८७६३०	५३६३९३
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१०१६५५	०	०	१०००००	११००००	१२१०००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	०	०	०	१०००००	११००००	१२१०००
१४२४९	अन्य दस्तुर	०	२६९६५०	५४००००	५९४०००	६५३४००	७१८७४०
	अन्य	५००००	३४७६३९	८२००००	९०२०००	९९२२००	१०९१४२०
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय (सामुदायिक वनको बिकि समेत)	०	०	०	३५००००	३८५०००	४२३५००
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	०	०	१०००००	११००००	१२००००
१४६११	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	०	०	२०००००	२२००००	२५००००
१४५२०	अन्य राजश्व	०	४१३७००	३६००००	३९६०००	४३५६००	४७९१६०

११६९१	अन्य कर दस्तुर र शुल्क (आलु निर्यात)	०	०	०	०	०	०
१४१७०	बाँडफाँट बाट प्राप्त हुने रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	३७३४१४३६	४६७५०७३२	५१४२५८०५	५६५६८३८६	६२२२५२२४
११४७२	विज्ञापन कर	०	०	०	५००००	५५०००	६००००
१४५२१	फोहर मैला व्यवस्थापन शुल्क	०	०	०	४००००	४४०००	५००००
	जम्मा आन्तरिक राजश्व संकलन रु	२७४४०६५	४१२६६०८२	५१२४८७३२	५८४१२६०५	६४८११३६५.७	७१६४७६०२.३
	गाउँपालिकाको कूल आय	२७४४०६५	८२५३२१६४	१०२४९७४६४	१८५०२९६२८	२८७५२७०९२	४७२५५६७२०

परिच्छेद ८ अनुगमन तथा मूल्यांकन

योजना प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि योजना तर्जुमाका बेला कार्यान्वयन गर्न प्रस्ताव गरिएका गतिविधिको कार्यान्वयनको अवस्था तथा प्रगति, त्यसको प्रभाव तथा असर र जिम्मेवारीमा बसेकाहरुले गरेका प्रयासहरुको लेखाजोखा जति गरिन्छ, त्यतिनै योजना प्रभावकारी हुन्छ। तसर्थ यसका लागि प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक छ। यो कार्य योजनाको प्रभावकारिताका लागि भरपर्दो अनुगमन जरुरी छ। खास गरी यो योजना कार्यान्वयनमा गाउँपालिका भित्रको अनुगमन समिति लगायत प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व परामर्श समिति र कार्यपालिकाको भूमिका बढि महत्वपूर्ण रहन्छ।

अनुगमनबाट विशेष गरी गाउँपालिकाको राजश्व नीति तथा योजना उचित रुपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजश्व अशुली लक्ष्य अनुरूप भए नभएको, राजश्व प्रशासन तथा सुशासनको गति, आई परेका समस्या तथा समाधानका उपायहरुको खोजी गर्न पनि अनुगमन उपयोगी हुन्छ। त्यसै गरी राजश्व सुधारको गति, राजश्वको पारदर्शिता, समयमै उठेको राजश्व पालिका कोषमा जम्मा भए नभएको जस्ता कुराहरु नियमित अनुगमन गरी उपलब्ध सूचनाहरुका आधारमा आवश्यक रणनीति तथा कार्यनीति बनाउन पनि अनुगमन सान्दर्भिक रहन्छ। सामान्यतया राजश्वको विषयमा निम्न चक्र प्रभावित रहन्छ।

तालिका १५ अनुगमन तालिका

अनुगमनको विषय	अनुगमन गर्ने व्यक्ति वा निकाय	अनुगमनको समय	अनुगमनको प्रकृया
राजश्व संकलनको अवस्था र पालिकाको खातामा जम्माको अवस्था	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व सुभावा समिति, राजश्व शाखा	<ul style="list-style-type: none"> ● दैनिक, ● मासिक, ● त्रैमासिक र ● वार्षिक रुपमा 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थलगत अनुगमन ● राजश्व खाता निरिक्षण ● राजश्व लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन
राजश्व प्रशासन तथा सुशासन अनुगमन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	<ul style="list-style-type: none"> ● दैनिक, ● मासिक, ● त्रैमासिक र ● वार्षिक रुपमा 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थलगत निरिक्षण ● कार्य सम्पादन मूल्यांकन ● सूचना तथा अभिलेख ● निरिक्षण ● लक्ष्य र प्रगतिको तुलना ● आई परेका समस्या विश्लेषण र समाधानका उपाय पहिचान
राजश्व सुधार योजना	कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थलगत निरिक्षण ● नतीजा मुलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगति विश्लेषण ● समस्या तथा संभावना पहिचान ● अनुगमन प्रतिवेदन तयारी
करदाता तथा राजश्वका कर्मचारी र अन्य शाखाहरु बिच समन्वय र सहकार्य	कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र राजश्व शाखा	मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थलगत अनुगमन ● समन्वय र सहजिकरण ● मार्ग निदेशन सहितको प्रतिवेदन
राजश्व नीति, रणनीति तथा कार्यनीति	गाउँ सभा, कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	त्रैमासिक र वार्षिक	त्रैमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य समिक्षा, विश्लेषण र आगामी नीति तथा रणनीति सिफारिस
राजश्व प्रतिवेदन	गाउँ सभा, कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	त्रैमासिक र वार्षिक	त्रैमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य समिक्षा, विश्लेषण र आगामी नीति तथा रणनीति सिफारिस
राजश्व समिक्षा	उप-प्रमुख	त्रैमासिक र वार्षिक	सुभावा सहित आगामी मार्गचित्र तयार गर्ने

अनुसूचिहरु

अनुसूची १ राजश्व सुधार योजना तयारी क्रममा उपयोग भएका फारमहरु

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरञ्जन कर			
ख.	अन्य गैर कर राजश्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि बापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			

	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, चुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. गाउँपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
	कर आउँने नभएको				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				
	कर आउँने नभएको				

श्रोत :

३. गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क्र.सं.	स्थान	सम्पत्तिको विवरण	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
१.	भवन			
	कर आउने नभएको			
२	मेसीन औजार			
	कर आउने नभएको			

श्रोत :

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

- पालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : गत आ.व. मा कर तिर्ने

करदाता संख्या : संकलित रकम :

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरु (नोट: व्यापारीक कम्प्लेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्याम्पस आदि)			
२.	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३.	आवासिय भवन/घरहरु			
४.	कच्ची घरहरु (कच्ची जोडाई तथा छाना)			
५.	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंकिट वा स्टिलको छाना भएका)			
६.	पिलर सिस्टम नभएको पक्क घर (Without RCC Frame Structure)			
७.	पिलर सिस्टम भएको पक्क घर (With RCC Frame Structure)			
जम्मा				

श्रोत:

ग. मालपोत (भूमी कर) सम्बन्धी विवरण

- गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : गत आ.व. मा कर तिर्ने

करदाता संख्या : संकलित रकम :

- जग्गा सम्बन्धी विवरण**

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मुल्यांकन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२.	आवासिय क्षेत्र			
३.	कृषी क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

श्रोत:

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

- पालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : गत आ.व. मा कर तिर्ने

करदाता संख्या : संकलित रकम :

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२.	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

श्रोत:

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

- पालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : गत आ.व. मा कर तिर्ने

करदाता संख्या : संकलित रकम :

क्र.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				
२.	वित्तीय संस्था (बैंक, विकास बैंक, सहकारी, विमा आदि)				
३.	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				

४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरु				

श्रोत:

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्रि

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	वस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्रि मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		वालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

श्रोत: गाउँपालिका

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	वस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन र व्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य वस्तुहरु			३,०३,०००।
ख.	कवाडीजन्य वस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिँग, खुर, प्वाँख			

श्रोत:

ज. वहाल विटौरी सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सम्पत्तिहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

श्रोत:

झ. पालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ / छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनिक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायामशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
	जम्मा				

श्रोत:

अनुसूची २ विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

१. राजश्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजश्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छु छैन ?		
राजश्व शाखामा कुन तहका कति दरबंदी छन् ? र हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजश्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छु की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छु छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छु ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छु ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छु ?		
राजस्व परिचालनका लागि बडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छु ?		
ख) राजश्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छु ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, वहाल आदि		
गाँउ/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छु ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रुपमा भएको छु ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छु छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छु ?		
व्यवस्थाको बर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छु ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छु ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छु र कतिको प्रभावकारी छु ?		
गाँउ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छु ?		
राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छु ?		
सार्वजनिक निजी साभेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छु ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		

करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ बोर्ड, वेब साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजश्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरू आदि)		
राजश्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजश्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाँउ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरेको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संबोधन भएका छन् ?		

श्रोत:

निष्कर्ष: गाँउ/नगरपालिकाले राजश्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था क. ख. ग.

श्रोत:

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजश्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

- आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरू तथा सोको परिचालन गर्ने उपाय :

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरू	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

- कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शिर्षकहरु	कारण	सुधार गर्ने उपाय
● हाटबजार सेवा शुल्क		
● पशुवधशाला सेवा शुल्क		

- कुल आय सम्भाव्यता पहिचान (शिर्षकगत रुपमा विश्लेषण गर्ने)

विवरण	संख्या	औषत कर वा शुल्कको दर	सम्भाव्य रकम
ठुला			
मझौला			
साना			
कुल आय सम्भाव्यता			

- खुद आय संभाव्यता पहिचान

विवरण	रकम
कुल आय सम्भाव्यता	
खुद आय सम्भाव्यता: करको दायरामा ल्याउन सकिने (कुल सम्भाव्यताको प्रतिशतले हुने रकम)	

- खुद आय संभाव्यता पहिचान (आय ठेक्का)

विवरण	रकम
कुल आय सम्भाव्यता	
करको दायरामा ल्याउन सकिने (कुल सम्भाव्यताको प्रतिशतले हुने रकम)	
घटाउने, ठेकेदारको ओभरहेड खर्च (आयको १५ प्रतिशतले हुने रकम)	
घटाउने, ठेकेदारको नाफा (आयको १० प्रतिशत)	
खुद आय सम्भाव्यता (प्रारम्भिक ठेक्का अंक)	

निश्कर्ष:

सम्भाव्यता पहिचान पछि आय संकलनमा ठुलो खाडल (GAP) देखिएका आय शिर्षकहरु	खाडल ठुलो हुनुको कारण	समाधानका उपायहरु

अनुसुची ३ आय प्रक्षेपणको ढाँचा

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१००००	राजश्व तथा अनुदान								
११०००	कर								
११३००	सम्पत्ती कर								
११३१०	अचल सम्पत्तीमा लाग्ने कर								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क								
११३५०	वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	वस्तु तथा सेवामा आधारित कर								
११४१०	मुल्य अभिवृद्धि कर								
	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर								
१४४११	वाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	अन्तःशुल्क								

१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क								
११४४०	विशेष सेवामा लाग्ने कर								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क : शैक्षिक संस्था								
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	मनोरञ्जन कर								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरञ्जन कर								
११६००	अन्य कर								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								

११६२०	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	अन्य कर								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३११०	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								

१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण								
१३३१०	अन्तरसरकारी अनुदान								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१३३२०	अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	अन्य राजश्व								
१४१००	सम्पत्तिबाट प्राप्त आय								
१४११०	व्याज								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	लाभांश								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त								

	लाभांश								
१४१५०	भाडा तथा रोयल्टी								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय								
१४१७१	वन रोयल्टी								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजश्व								
१४२००	वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२१०	वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको विक्रीबाट प्राप्त रकम								

१४२१२	सरकारी सम्पत्ती विक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य विक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा बापतका शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कूलो उपयोग बापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४२४०	दस्तुर								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मुल्यांकन दस्तुर								

१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण								
१४४१०	चालु हस्तान्तरण								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	विविध राजश्व								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	अन्य राजश्व								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लगत सहभागिता								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४५२९	अन्य राजश्व (विविध आय)								
१४५३०	पूँजीगत राजश्व								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल विक्रीबाट प्राप्त आय								
१५०००	बेरुजु								
१५१००	बेरुजु								
१५११०	बेरुजु								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	दायित्व								
३३१००	आन्तरिक दायित्व								
३३१९०	खुद आन्तरिक ऋण								
३३१९१	ऋण पत्र मार्फत् प्राप्त ऋण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त ऋण								
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त ऋण								
३३२००	वाह्य वित्तीय दायित्व								
३३२४०	खुद वदेशिक ऋण								
३३२४१	वैदेशिक ऋणको प्राप्ति								
	जम्मा राजश्व, अनुदान तथा दायित्व								

अनुसूची ४ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालामा उपस्थित सहभागीहरू

आज मिति २०७८/१०/०२ गते थवाङ गाउँपालिका को राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा गाउँपालिका को उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा सो कार्ययोजना सम्बन्धि अनुशिक्षण कार्यशाला सम्पन्न भयो ।

सि.नं.	नाम थर	पद	फोन नं.
१.	रामकिरणी रोका मगर	गा.पा. उपाध्यक्ष	
२.	निर्मल कडेल	आ.ले.प.	९८४७९०७३६९
३.	चोलाकान्त पाण्डे	२ नं. वडा सचिव	९८४९५१७२६३
४.	धन बहादुर पुन	स्वास्थ्य सह संयोजक	९८४७९५६९७३
५.	विनिता घर्ती मगर	स्टाफ नर्स	९७१०८४११०५
६.	रेजिना डाँगी	अ.हे.व.	९८६६५३९९२०
७.	प्रज्ञा घर्ती मगर	स्टाफ नर्स	९८४४३४१५८४
८.	दिल मया गुरुङ	लेखा सहायक	९८४२७५९८१७
९.	नविन रोका मगर	फार्मसी सहायक	९८६०१३८१४२
१०.	सुन वि.क.	व्यवसायक	९८४०५९८१२१
११.	सुरेश वि.क.	व्यवसायक	९८४६३०४०६९
१२.	तेजेन्द्र रोका	व्यवसायक	९८४५६४०९८२
१३.	हस्ते पुन	व्यवसायक	९८४४८४५५२४
१४.	हिरा प्रसाद बुढामगर	बजार व्यवस्थापन समिति	९८६८६०८१२८
१५.	मीना योगी	ईन्जिनियर	९८४४९६६४३९
१६.	भगवति पुन मगर	उद्यम विकास संयोजक	९८४८०००७०३
१७.	भिम कुमारी पुन मगर	उद्यम विकास संयोजक	९८६६८३९६४२
१८.	जित कुमार वि.क.	२ नं. वडा सदस्य	
१९.	भिमसेन बुढा मगर	सूचना प्रविधि अधिकृति	९८४७९१२१८७
२०.	माधव के.सी.	लेखापाल	९८४७५२९११७

आज मिति २०७८/१०/०१ गते थवाङ गाउँपालिका को राजश्व सुधार कार्ययोजना बनाउने क्रममा तपशिलका महानुभावहरूको उपस्थितिमा सो योजना बनाउने सम्बन्धि प्रथम तयारी समुह छलफल सम्पन्न भयो ।

सि.नं.	नाम थर	पद	फोन नं.
१.	हिरा प्रसाद बुढामगर	बजार व्यवस्थापन समिति संयोजक	९८६८६०८१२८
२.	चोलाकान्त पाण्डे	२ नं. वडा सचिव	९८४९५१७२६३
३.	निर्मल कडेल	आ.ले.प.	९८४७९०७३६९
४.	मीना योगी	ईन्जिनियर	९८४४९६६४३९

अनुसूची ५ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा लिइएका तस्वीरहरु

थवाङ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजनाको तर्जुमाको क्रममा लिइएका तस्वीरहरु तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत
थवाङ गाउँपालिका
लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

प्रस्तुतकर्ता
गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर